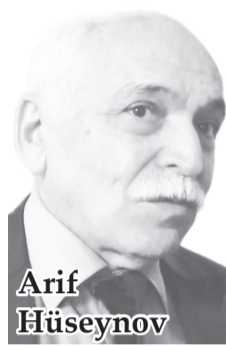

Kiçik
rolların
böyük
ustası

Fazil
Salayev

» sahifə 6

“Uşaqlara qoyulan
sərmayə batmır,
artıqlamasıyla
qayıdır”

Arif
Hüseynov

» sahifə 12-13

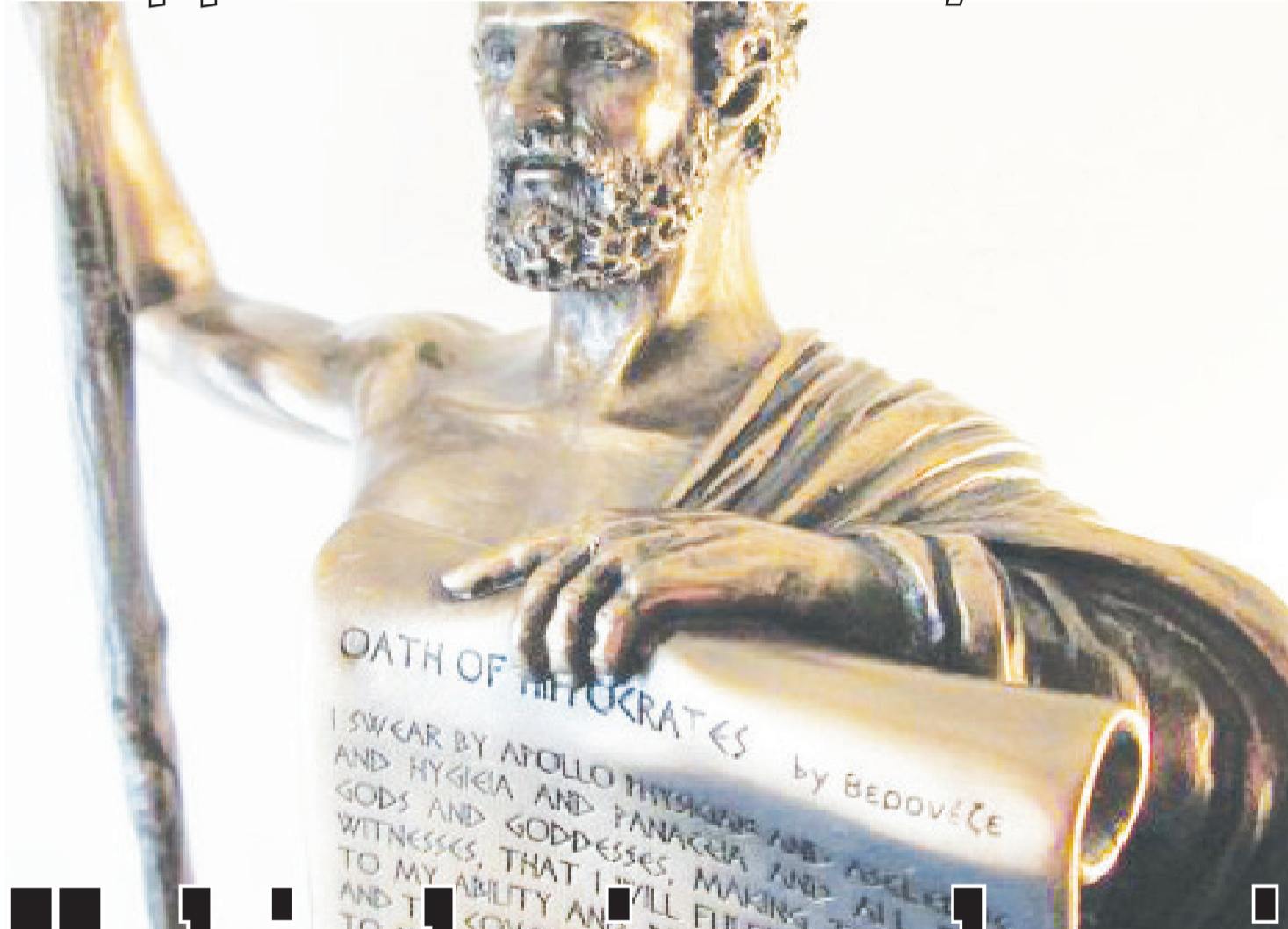

Tarzanın
sahibi
kimdir?

Əziz
Nesin

» sahifə 19

“Hippokrat andı” necə yaranıb?

Həkimlərin and yeri

» sahifə 7

Yalçın Rzazadə
və Xəyyam
Mustafazadə
“Atalar və oğullar”
layihəsində

» sahifə 8

Zəhmli və
sevimli -
Alisa
Freyndlix

» sahifə 23

ANONS

Murtuza Muxtarovun
evi və ya quyunun lal
sükutu

» sahifə 4

Səyyahların
“Səyahatnamə”lərində
Şirvan şəhərləri

» sahifə 5

ABŞ-ın İran oyunu

» sahifə 10

Tehran 43: erməni
yalanının süqutu

» sahifə 11

I Səlimin Şah İsmayilla
danışmaları

» sahifə 15

Antonio Tabukki
yuxular barədə

» sahifə 16

Tərcüməçi şəxsiyyəti

» sahifə 17

Könül Həsəngulunun
yeni şeirləri

» sahifə 18

Dünyanın yeddi
möcüzəsi

» sahifə 20

Cek London:
Qızıl axtarmaqdan
yazıçılığa gedən yol

» sahifə 22

Obamanın sevimli
yazıçısı vəfat etdi

» sahifə 24

Prezident İlham Əliyevin və Avropa İttifaqı Şurasının prezidenti Donald Tuskun geniş tərkibdə görüşü olub

Rəsmi qarşılama mərasimindən sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin və Avropa İttifaqı Şurasının prezidenti Donald Tuskun nümayəndə heyətlərinin iştirakı ilə geniş tərkibdə görüşü olub.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev dedi:

-Cənab prezident, Azərbaycana xoş gəlmisiniz.

Sizi yenidən görməyimə çox şadam. Bütün nümayəndə heyətiniz xoş gəlib. Bu, bizim əlaqələrimizdə əhəmiyyətli gündür. Sizin səfəriniz Avropa İttifaqı-Azərbaycan əlaqələrinin inkişafında mühüm addımdır. Biz əlaqələrimizin inkişafından çox razıyıq. Biz çox şeyə nail olmuşuq və sözsüz ki, gələcək üçün planlarımız var.

Bu gün biz əməkdaşlığımızın perspektivlərini müzakirə edəcəyik. Hələlik isə bizim mövqeyimizə gəlcə, biz gün-

dəliyin çox geniş olmasından, Azərbaycan, Avropa və regional təhlükəsizlik üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən bir çox sahələri əhatə etməsindən razıyıq.

Biz sözsüz ki, əsas diqqəti siyasi dialoq, iqtisadi əməkdaşlıq, ticarət əlaqələri, enerji təhlükəsizliyi və digər ənənəvi sahələrə cəmləşdirməklə tərəfdaşlığımızı dərinləşdirməyi, əlaqələri intensivləşdirməyi və əməkdaşlıq üçün yeni sahələr tapmağı planlaşdırırıq. Ona görə də ümidvaram ki, səfəriniz zamanı nə etdiyimizi və hansı işləri planlaşdırdığımızı müzakirə etmək üçün yaxşı imkanımız olacaq.

Sözsüz ki, Avropa İttifaqı-Azərbaycan əlaqələri yüksələcək və qarşılıqlı şəkildə faydalı, Avropa və Azərbaycanın maraqlarını, regional təhlükəsizlik və regional inkişaf kimi məsələləri əks etdirən yeni mərhələyə qədəm qoyacaq. Bir daha xoş gəlmisiniz.

***

Avropa İttifaqı Şurasının prezidenti Donald Tusk dedi:

-Çox sağ olun cənab Prezident. Xüsusilə dəvətinizə və qonaqpərvərliyinizə görə Sizə təşəkkür edirəm. Mən Bakıya ilk səfərimi çox yaxşı xatırlayıram. Bu, 5 il bundan əvvəl olub. Lakin bu, mənim Avropa İttifaqı Şurasının prezidenti kimi ilk səfərimdir. Təmkinli olduğunuza görə Sizə təşəkkür edirəm. Bildiyiniz kimi, mən Avropadakı problem-

lərlə əlaqədar Azərbaycana səfərimi təxirə salmalı olmuşdum. Məni başa düşdüyünüz üçün Sizə təşəkkür edirəm. İndi mən buradayam və razıyam.

Prezident İlham Əliyev: Xoşbəxtlikdən bütün çətin zamanlar artıq geridə qalıb.

Donald Tusk: Cənab Prezident, mən Sizin qədər nikbin deyiləm. Lakin ümidvaram ki, Yunanistanla bağlı olan bu böyük problemin öhdəsindən gələ biləcəyik. Bir daha Sizə təşəkkür edirəm.

Bildiyiniz kimi, mənim üçün burada olmaq təkcə dostluq baxımından deyil, ilk növbədə, Sizin qeyd etdiyiniz sahələrdəki əlaqələrimizin vacibliyi baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir. Şəxsən mənim üçün əməkdaşlığımızla əlaqəli olan "Enerji Birliyi" adlanan ideya baxımından əlaqələrimiz böyük əhəmiyyət kəsb edir. Avropa olaraq bizim üçün bu sahədə əməkdaşlığımız təkcə işbirliyindən ibarət deyil, əslində bu, enerji resursları marşrutlarının şaxələndirilməsi üçün strateji seçim və strateji imkandır.

***

Görüşdə Azərbaycan ilə Avropa İttifaqı arasında əməkdaşlığın indiki vəziyyəti və perspektivləri barədə geniş fikir mübadiləsi aparıldı. Qeyd olundu ki, Azərbaycan ilə Avropa İttifaqı arasında indiyə qədər həm Avropa İttifaqı strukturları, həm də Avropa ölkələri ilə geniş və coxtərəfli əməkdaşlıq həyata keçirilir. Azərbaycan ilə Avropa İttifaqı arasında iqtisadi, siyasi, ticari, enerji, mədəni, idman və digər sahələrdə əməkdaşlıq məmnunluq doğurur. Bildirildi ki, Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlığın məzmununu və formasını daha da dəqiqləşdirilməli və konkretləşdirilməlidir. Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında strateji tərəfdaşlıq haqqında sənədin tezliklə hazırlanub imzalanmasının vacibliyi qeyd olundu.

***

Sonra Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev ilə Avropa İttifaqı Şurasının prezidenti Donald Tusk arasında söhbət təkbətək görüşdə davam etdirildi.

Qəzet Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib. Şəhadətnamə nömrəsi: 3899
Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi
Baş redaktor: Yaşar Əliyev
İcraçı direktor: Bəhlul Seyfəddinoğlu
Redaksiya heyəti: Nəriman Əbdülrəhmanlı, Mövlud Abdullayev, Feyziyyə, Nəringül Əliyeva, Leyla Əliyeva, Sevinc Fədai, Rəbiqə Nazimqızı
Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır.
"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunub.
Tiraj: 1250. Sifariş: 2401
Ünvan: Bakı, Topçubaşov küçəsi, 74
Telefon: 595 16 05.
E-mail: aydinyol.az@gmail.com

Kamal Abdullayev beynəlxalq yay məktəbinin iştirakçıları ilə görüşüb

Millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə dövlət müşaviri, akademik Kamal Abdullayev "Multikulturalizm Azərbaycanda həyat təzi kimi: öyrən, araşdır, paylaş" adlı beynəlxalq yay məktəbinin iştirakçıları ilə görüşüb.

APA-nın məlumatına görə, K. Abdullayev müxtəlif ölkələrin müəllim və tələbə heyətini Bakıda görməkdən məmnunluğunu ifadə edib: "Mənə elə gəlir ki, sizin çoxunuz Bakıda ilk dəfəsiniz və artıq bu günlər ərzində şəhərimizlə müəyyən qədər tanış ola bildiniz. Mən çox sevinirəm ki, buradakı gənclərin əksəriyyəti bizim onlara təklif etdiyimiz Azərbaycan multikulturalizmi fən-

nini öz universitetlərində bir semestr boyu öyrənmiş tələbələrdir. Müəllimlərin və universitet rəhbərlərinin dediklərinə görə, fənnin tədrisi uğurlu keçib. Azərbaycan universitetlərindən də yay məktəbinə qatılan tələbələrımız var. İnanıram ki, bir-birinizlə təmasınız gələcəkdə həm təhsilinizdə, həm də karyeranızda sizə yardımçı olacaq. Mən sevinirəm ki, sizin Azərbaycanı nəzəri şəkildə öy-

rənəməyiniz ölkəmizi öz gözlərinizlə görməyinizlə tamamlanacaq. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev belə bir söz deyib: "Multikulturalizmin alternativ yoxdur". Azərbaycanda multikulturalizm yaşayır və inkişaf edir. Siz bunu hər görüşünüzdə, hər müəhazirənizdə, ünsiyyət bağladığınız hər bir adamla təmasınızda görəcəksiniz".

Dövlət müşaviri yay məktəbinin iştirakçıları arasında dostluğun bundan sonra da davam edəcəyinə əminliyini bildirib: "İnanıram ki, burada yaranan tanışlıqlar bir ömür boyu dostluğa çevriləcək. Azərbaycanlı tə-

Bolqarıstan qəzetində "Azərbaycan Nizamini fəxrlə anır" sərəlövhəli məqalə dərc edilib

Bolqarıstanın "Standard" qəzetində Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumunun iştirakçısı, jurnalist Olia Al Ahmedin "Azərbaycan Nizamini fəxrlə anır" sərəlövhəli məqaləsi dərc edilib.

Azərbaycanın Bolqarıstandakı səfirliyindən AzərTAc-a bildiriblər ki, müəllif məqalədə Gəncəyə səfərinin təəssüratlarını bölüşüb. Azərbaycanın poeziya və neft ölkəsi olduğunu yazan jurnalist, Forum çərçivəsində Gəncədə keçirilmiş Beynəlxalq üzüm və şərab festivalında iştirak etdiyini bildirib. Olia Al Ahmed yüzrlə üzüm növündən hazırlanan şərabların Fransaya ixrac olunduğunu diqqətə çatdırıb.

Bununla yanaşı, Gəncəni incəsənət şəhəri adlandıran müəllif dahi şair Nizami Gəncəvinin həyat və yaradıcılığından söhbət açıb. Nizami Gəncəvinin "Xəmsə"sindəki beş poemanın Yaxın və Orta Şərqlə xalqlarının ədəbiyyatlarında məşhur olmasından ətraflı bəhs edib. Müəllif Gəncə şəhərində anadan olmuş Məhsəti Gəncəvinin yaradıcılığından söhbət açaraq, öz əsərlərini əsasən rübai janrında yazdığından, şairənin müsəlman intibahının parlaq nümayəndəsi olduğundan, Yaxın Şərqlə poeziyasında bir çox ədəbi tənqidçilər tərəfindən onun Fransanın milli qəhrəmanı Janna Darkla müqayisə edilməsindən yazıb. Jurnalist məqaləsində Məhsəti Gəncəvinin yaradıcılığının 900 illik yubileyinin UNESCO-nun görkəmli şəxsiyyətlərinin və əlamətdar hadisələrinin qeyd olunması proqramına daxil edildiyini vurğulayıb.

Müəllif məqalədə Nizaminin və Məhsətinin əsərlərindən bir neçə bəndi bolqar dilinə tərcümə edərək ictimaiyyətin diqqətinə çatdırıb.

Tələbələr isə demək istəyirəm ki, onlar burada özlərini ev sahibi kimi aparmalıdır. Öz hamkarları, öz tələbə dostları ilə gələcək ünsiyyət xətlərini müəyyənləşdirməlidirlər. Bundan təkcə Azərbaycan yox, İtaliya, Litva, Türkiyə, Rusiya, Bolqarıstan, Gürcüstan, Çexiya və ümumiyyətlə, burada iştirak edən bütün tələbələr qazanacaqlar, mənəvi-intellektual xeyir götürəcəklər. Bu yay məktəbi intellektual koleydeskop kimi ən müxtəlif modifikasiyalar verə bilər. Siz bu sahədə ilk qaranquşlarsınız, pionerlərsiniz".

Görüşdə tələbə və müəllimlərin təklifləri dinlənilib, diskussiya aparılıb.

K. Abdullayev yay məktəbinin iştirakçılarına müəllif olduğu kitabları hədiyyə edib.

Miniatur rəssam Pərinisə Əsgərova: “Mən insanın özünə qalib gəlməsini sevirəm”

Miniatur rəssamlıq çətin peşədir. Bu işlə məşğul olmaq üçün onu mütləq çox sevməlisən ki, oradakı incə cizgilərə, zərif işlərə səbir edə biləsən.

Azərbaycanın gənc istedadlı miniatur rəssamlarından olan Pərinisə Əsgərova bu sənətə qəlbən bağlandığını deyir. O, AzərTAC-a müsahibəsində bildirib ki, miniatur, kiçikliyi və bədii üsullarının xüsusi incəliyi ilə fərqlənən təsviri sənət əsəridir. Bu sənət əsasən kitab illüstrasiyası kimi yaranıb, elmi, tarixi və bədii əsərlərə çəkilib, xüsusilə klassik Şərq poeziyasının bilavasitə təsiri altında inkişaf edib.

Miniatur sənəti sevməyi müəllimindən öyrəndiyini deyən rəssam əsərləri barədə məlumat verərək qeyd edib: “Mənim əl işlərim sırf klassik miniatur deyil. Burada özümün tapıntılarımla elementlər də var”.

P.Əsgərova məşhur meksikalı rəssam Frida Kahlonun əsərlərini çox

bəyənir. F.Kahloya həsr olunan filmi izlədiyini bildiren həmsöhbətim deyir ki, rəssamlıq tənhalığın və yaşlılığın, çarəsizliyin sənətidir: “Fridanın həyatı əzab-əziyyətlə keçib. Ancaq o, bunların hamısına dözüb. Sizcə sənət olmasa, Frida necə bu qədər güclü olardı? Mən insanın özünə qalib gəlməsini sevirəm. Sənət insanın zövqünü formalaşdırır. Miniatur sənəti isə daha çətin yoldur.

Bu işlə məşğul olmaq üçün mütləq miniaturü sevmək lazımdır ki, oradakı incə cizgilərə, zərif işlərə səbir edə biləsən”.

Bir müddət əvvəl mütaliə edərək, belə bir maraqlı faktla rastlaşdım: Orta əsrlərdə miniatur rəssamlar işə başlamazdan əvvəl müəyyən müddət oruc tuturlarmış. Müsahibimə bunun səbəbini soruşduqda cavabı belə oldu: “Bu, sənətə bağlılıqdan irəli gəlir. Çünki oruc tutanda insan mənəvi cəhətdən saflaşır, Tanrıya daha yaxın olur. Saflaşan insan isə daha uğurlu miniatur əsər yarada bilir. Bəzən rəssamlar bir vərəq miniaturün üzərində aylarla, illərlə çalışırdılar. Bax, sənət sevgisi budur”.

İlk fərdi sərgisini 2012-ci ildə təşkil edən P.Əsgərova planları barədə də məlumat verib: “Hazırda Dədə Qorqud layihəsi üzərində işləyirəm. İstəyirəm ki, öz düşüncələrimlə harmoniya yaradam. İnanıram, planlaşdırıram ki, gələcək əsərlərimdən ibarət daha bir sərgi təşkil edəm.

F.ŞÜKÜROVA

“Ötən illərin harayı” kitabının iki cildi təqdim edilib

Iyulun 21-də Azərbaycanda Atatürk Mərkəzində yazıçı, jurnalist Şərif Kərimlinin “Ötən illərin harayı” üçcildliyinin iki cildinin təqdimatı olub.

AzərTAC xəbər verir ki, tədbirdə Təfəkkür Universitetinin professoru Cümşüd Nuriyev milli mətbuatımızın 140 illik yubileyi münasibətilə ölkəmizdə silsilə tədbirlərin keçirildiyini söyləyib, Azərbaycan mediasının inkişafından danışıb. Bildirib ki, Azərbaycan jurnalistikasında özünəməxsus yeri olan publisist Şərif Kərimlinin bu kitabları mətbuatın yubileyinə töhfədir. Qeyd olunub ki, Ş.Kərimli bir sıra mətbu orqanlarda müxtəlif səpkili yazılar dərc etdirib. Vurğulanıb ki, onun 40 illik jurnalistlik fəaliyyətinin nəticəsi kimi çapdan çıxan bu kitablara müəllifin əsasən “Azərbaycan”, “Sabah”, “Gənclik”, “Müxbir” jurnallarında, eləcə də “Respublika”, “Azərbaycan”, “Şərq”, “7 gün”, “Odlar Yurdu”, “525-ci qəzet”, “Gün”, “Azərbaycan müəllimi”, “Ədəbiyyat və incəsənət” və digər qəzetlərdə dərc olunmuş publisistik yazıları daxil edilib.

Digər çıxış edənlər də müəllifi təbrik edib, uğurlar arzulayıblar. Bildirilib ki, kitabda jurnalistikanın bütün janrlarında publisistik və bədii-publisistik əsərlər yer alıb.

Kitaba “Ön söz”ü Milli Məclisin deputatları - xalq şairi Sabir Rüstəmxanlı və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü Nizami Cəfərov yazıblar.

Nəşr tarixçilər, sosioloqlar, mətbuat araşdırıcıları, o cümlədən jurnalistika fakültəsinin tələbələri üçün də dəyərli mənbədir.

Milli İncəsənət Muzeyinin əməkdaşları ABŞ-da səfərdədir

Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyinin iqtisadi məsələlər üzrə direktor müavini Marina Aslanova, beynəlxalq əlaqələr və innovasiyalar şöbəsinin müdiri Əminə Məlikova, sərgi və tərtibat şöbəsinin müdiri Araz Osmanov və elmi katib Xədicə İbrahimova ABŞ Dövlət Departamentinin təşkilatçılığı ilə Vaşinqton, Nyu-York və Ohio ştatlarına işgüzar səfər edib.

Muzeyin mətbuat xidmətindən AzərTAC-a bildirilib ki, səfər çərçivəsində ABŞ-ın bir neçə aparıcı muzeylərinin müdaxirələri ilə görüş keçirilib. Görüş əsnasında əməkdaşlarımız “Azərbaycan muzeylərinin inkişaf tarixi” mövzusunda çıxış edərək, yerli müdaxirələri ölkəmizin aparıcı və müasir muzeyləri, muzeylərin sərgi imkanları, keçirilən maraqlı sərgilərə barəsində məlumatlandırılıb.

Görüşdə mövzuya dair fotosəkillər və videoçarx nümayiş etdirilib, həmçinin gələcəkdə mədəni əlaqələrin genişləndirilməsi baxımından qarşılıqlı, mühüm əhəmiyyət kəsb edəcək layihələrin həyata keçirilməsi müzakirə olunub.

“Nəslin nəvəsi yaşayır” adlı fotosərgi layihəsi keçirilir

Iyulun 25-də Azərbaycan Xalça Muzeyində “Nəslin nəvəsi yaşayır” adlı fotosərgi layihəsi çərçivəsində tədbir keçiriləcək. Layihə uşaqlarda xalça və xalq tətbiqi sənətinə olan sevgini, diqqəti və bilikləri daha da artırmaq məqsədi ilə təşkil edilir.

Muzeydən AzərTAC-a bildirilib ki, tədbirdə muzeyin dərnək üzvləri və digər uşaqların çəkdiyi fotolar nümayiş olunacaq. Bunlar uşaqların marağına səbəb olan, onların diqqətini cəlb edən xalça və ya xalq tətbiqi sənətinə aid hər hansı bir əşyanın (eksponatın) şəkilləridir. Eyni zamanda, uşaqların hazırladığı fotoların yanında onlar barəsində muzey daxilində (kitabxana, müdaxirə) topladığı məlumatlar da əksini tapacaq. Programda, həmçinin xalça toxunuşunun nümayişi, milli geyim növləri, xalça elementləri təsvir edilmiş vərəqlərin rəngləməsi və “Face-art” nəzərdə tutulub.

**Yaqub Zurufçu Avropada
konsert proqramı ilə
çixış edəcək**

Azərbaycanın əməkdar artisti Yaqub Zurufçu Avropada konsert turuna hazırlaşır.

Bu barədə AzərTAC-a məlumat verən müğənni qeyd edib ki, konsertin Avropanın ən böyük şəhərlərində - Düsselddorf, Hamburq, London, Kopenhagen, Stokholm, Sürix və başqa şəhərlərində keçirilməsi planlaşdırılır. Silsilə konsertlərin təşkilatı işləri ilə Y.Zurufçunun Avropadakı meneceri və orada böyük konsertlərin təşkilatçısı olan şirkət məşğuldur. Bu kimi konsertlər ənənə halını aldığı üçün Y.Zurufçu konsertlərin uğurla keçəcəyinə böyük ümid bəsləyir.

Müğənninin bu konsertlərində onu Azərbaycanın qadınlardan ibarət ansamblı müşayiət edəcək. Əməkdar artist deyir: “Biz Avropa tamaşaçısına Azərbaycan qadınının musiqidəki məharətini də nümayiş etdirmək istəyirik. Ansamblın rəhbəri xalq artisti Ramiz Quliyev olacaq. Birinci konsertimiz 2016-cı il aprelin 23-də Almanyanın ən gözəl şəhərlərindən olan Düsselddorfda üç min nəfərlik “Tonhalle” konsert zalında keçiriləcək. Avropada yaşayan bütün həmvətənlərimizi, musiqisevərləri konsertlərə dəvət edirik”.

“Teatrşünaslar laboratoriyası” fəaliyyətə başlayacaq

Azərbaycan Teatr Xadimləri İttifaqı yeni mövsümdə bir sıra yeniliklərə hazırlaşır. Teatr Xadimləri İttifaqının sədri, Xalq artisti Azərpaşa Nemətov AzərTAC-a bildirib ki, yeni mövsümdə “Teatrşünaslar laboratoriyası” fəaliyyətə başlayacaq.

Xalq artisti deyib: “Dramaturgiya sahəsində gənc kadrların yetişdirilməsində maraqlı olan qurum hazırda “M.F.Axundzadə adına laboratoriya” dərsləri vasitəsilə yaşlı nəslin təcrübələrini ardıcılıqla yeni nəsəyə çatdırır. Teatr Xadimləri İttifaqı dramaturgiya ilə yanaşı, rejissorluq istiqamətində də gənc kadrlar hazırlayır. Ali məqsədimiz Azərbaycan teatr məktəbinin güclənməsidir”.

Qeyd edək ki, Teatr Xadimləri İttifaqında hazırda dramaturgiya və rejissorluq laboratoriyaları fəaliyyət göstərir.

Həmçinin Azərbaycan Teatr Xadimləri İttifaqı növbəti mövsümdə yeni tamaşalarla çıxış edəcək. Artıq oktyabrda nümayiş olunacaq tamaşanın hazırlıq məşqlərinə başlanılıb.

İttifaqın sədri Azərpaşa Nemətov AzərTAC-a bildirib ki, yeni mövsümdə rəhbəri olduğu qurum Aleksandr Dümanın “Kamelyalı qadın” əsəri əsasında hazırlanan eyniadlı tamaşa ilə teatrsevərlərin görüşünə gələcək. Teatr Xadimləri İttifaqının xalq artisti Mustafa Mərdanov adına “Zəfər” studiyasında səhnəyə qoyulacaq tamaşanın quruluşçu rejissoru Əməkdar artist Nofəl Vəliyevdir.

Yeni teatr mövsümünün açılışı Gəncədə olacaq

Azərbaycanda 143-cü teatr mövsümünün açılışı sentyabrın 16-da Gəncədə keçiriləcək. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyindən AzərTAC-a bildirilib ki, bu münasibətlə ölkədə fəaliyyət göstərən bütün teatrların nümayəndələri Gəncədə keçiriləcək tənənəli açılış mərasimində iştirak edəcəklər.

Gəncə Dövlət Dram Teatrı və Gəncə Dövlət Kukla Teatrının da iştirak edəcəyi mərasimə dövlət və hökumət rəsmiləri, tanınmış sənət adamları qatılacaqlar.

O, 1920-ci ildə Qızıl Ordu əsgərinin, qarpını sındıraraq onun evinə girməsini özünə təhqir hesab edərək, əvvəl əsgəri, sonra da özünü güllə ilə vurur. Onu Əmircanda tikdirdiyi məscidin həyatında dəfn edirlər. Zirzəmidə gizlənmən həyat yoldaşı Liza xanım isə İstanbula, oradan da Berlinə köçür və ömrünün axırına qədər haqq-ədalətin öz yerini tutacağına inanır. Söhbət Xalq Cümhuriyyəti devrindən sonra əmlakı müsadirə olunan Murtuza Muxtarovdan gedir.

...Quyuya enirik. Bu, tarixin dibinə enmək kimi həyəcanverici bir hiss idi. Yuxarıdan aşağı düşdükcə, sanki o başından zəif işıq görünən tunelə daxil olursan. Hara gedəcəyini bilsən də, gedib qayıtmaq şansının olub-olmaması sual altındaydı. Qarşıda isə rütubətdən çürümüş dəmir pilləkənlər, mamır basmış divarlar, su quyusunun üstündəki çatlamış beton örtük də elə tarix qədər sirli, etibarsız idibəlkə də hər şey görünən kimi deyildi, hər an nəşə dəyişə bilərdi.

Mən Bakı milyonçusu Murtuza Muxtarovun Mərdəkandakı bağının darvazasından içəri girib nəzarətçiyə özümü təqdim etdim, bu məşhur bağ haqqında məlumat almaq üçün bələdçi istədim. Nahar fasiləsi olduğundan, gözləməli olduq. Nəhayət, burada tərcüməçi işləyən bir nəfər bizi müşayiət edəcəyini bildirdi. Söhbətə başlar-başlamaz, bağdakı ağaclar, bitkilər barədə bildiklərini danışdı. Hiss olunurdu ki, məlumatı səthi idi. Bunu görməzlikdən gəlib, məkanın yalnız tarixi ilə maraqlandığımı söylədim. Hansı ağacın hansı xəstəliyə faydası olduğundan, hansı bitkinin haradan gətirildiyindən danışsaq, görək bir kitab yazam. "Bələdçi"min bağın tarixi ilə bağlı məlumatlarının da kifayət qədər olmadığını gördüncə, sadəcə, lazım olan yerləri göstərməsini istədim...

Çoxları üçün sirr deyil ki, 1895-1920-ci illərdə neft milyonçusu Murtuza Muxtarovun şəxsi bağı olmuş bu ərazi indi Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Dendrologiya İnstitutudur. 1870-ci ildə Balaxanı-Zəbrat kəndləri ətrafındakı mədənlərin birində fəhlə kimi işə başlayan Muxtarov, 1895-ci ildə metal ştanqlarla qazma dəzgahını qurur və ona "Bakı

Murtuza Muxtarovun evi və ya quyunun lal sükutu

qazma" sistemi adını verir. Sonradan bu dəzgaha dövlət patenti də alır. Uzun əziyyət və çətinlikdən sonra sahibkara çevrilən M. Muxtarov şəxsi qazma kontorunu açır. Bir müddət sonra icad etdiyi taxtayonan dəzgah isə, hal-hazırda Sankt-Peterburqda, "Dağ-mədən" İnstitutunda saxlanılır. Vladıqaf-qazda və Əmircan kəndində məscid, Pirallahı yaxınlığında Mayak, məktəb və Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin binalarını, Səadət Sarayını tikdirən Murtuza Muxtarov Mərdəkandakı bu bağ evini xanımı Liza ilə İtaliyanın Venesiya şəhərini gəzəndən sonra inşa etdirir. Cəmi bir ilə tikilən bina, 1925-ci ildə dövlət mülkiyyətinə keçir və müxtəlif vaxtlarda müxtəlif təşkilatların tərkibində olur.

Ümumi sahəsi 24 hektar olan və Xəzər dənizinin təqribən 3,2 kilometrliyində yerləşən bağın hovuzunun dərinliyi üç metrəndir. Hovuzun suyundan bağdakı ağacların suvarılmasında istifadə olunur. Ağacların vətənidən, bitkilərin faydasından danışan bələdçi, Eldar şamlarının dəyərli olduğunu xüsusi vurğuladı. Dediyyə görə, vərəm sanatoriyalarında ən çox əkilən ağac Eldar şamıdır.

Mənim isə diqqətimi M.Muxtarovun evinin qarşısındakı Ginko biloba ağacı çəkdi. Bu bitkidən alzəqeymer xəstəliyinin müalicəsində istifadə edilir.

Torpaq qatı əkin üçün yarasız olduğundan, M.Muxtarov bağa gəmi və arabalar vasitəsilə Lənkərandan torpaq gətirdirməyə qərar verir. Yeri gəlməşkən, "Arşın mal alan", "Qorxma, mən sənənləyəm", "Başsız atlı" filmlərin müəyyən kadrları bu bağ evində çəkilib.

Burada vaxtilə böyük zəhmətli olmuş botanik-alim, akademik İ.N.Vavilovun da muzeyinin olduğunu öyrəndim.

Sergey Yesenin ev-muzeyinin qarpısı bağlı idi, bunun səbəbini təmirə bağlanması ilə əlaqələndirdilər. İrana getmək arzusunda olan rus şairi Sergey Yesenin yalnız olaraq 1924-cü ildə Bakıya gəlir və bir il burada yaşayır. Elə bu səbəbdən də, bağda, bir neçə əsərini Bakıda yazıb-yaratmış şairin həyat və yaradıcılığına həsr olunmuş xatirə-ev muzeyi yaradılıb. Bağın mərkəzində qoyulmuş iri dəmir lövhədə Yesenin "Fars motivləri", "Balaxanı mayı" və "Əlvida, Bakı" əsərlərini burada yazdığı qeyd olunub.

Bələdçi sözarası M.Muxtarovun ev-muzeyinin olduğunu demişdi. Amma bina ilə tanış olanda gördük ki, kitabxana və AMEA-nın konfrans zalı da daxil olmaqla bütün qapılar bağlıdır. Sonradan öyrəndik ki, milyonçunun ev-muzeyi, ümumiyyətlə, yoxdur. Belə ki, 90-cı illərin əvvəllərində fəaliyyət göstərmiş, milyonçuya aid şəxsi əşyalarla zəngin olan ev-muzey naməlum səbəblərdən yanıb.

Otuz metr dərinliyi olan su quyusunun isə nə vaxt qazıldığı məlum deyil. Vaxtilə birdəfəyə otuz qədər turistin düşə biləcəyi quyunun yüz on pilləkəni var. İndi təhlükəli vəziyyətdə olduğundan, qarpısı bağlı idi. Bələdçi açarı, bizim, sadəcə, yuxarıdan da çəkiliş etmək istədiyimizi düşündüyünə görə, gətirdi. Qarpını özüm açdım. Onun: "Xəbərdarlıq edirəm, aşağı düşmək təhlükəlidir," deməsi,

quyunun ecazkarlığını artırır. Başımıza gələcək kiçik macərə quyunun tarixini zənginləşdirməyə də, quyu özümüzə inamın, qorxunu yenməyin, bir növ, rəmzi oldu. Bələdçi aşağı enməyimizə qarşı idi. Aşağıya sarı boylanmağmdan anladı ki, quyunun dibinə təkbaşına düşməkdə israrlıyam. Yuxarıdan görünən mənzərə qorxulu yuxulara bənzəyirdi. Öndə bələdçi, arxasınca mən, daha sonra fotoqraf qız quyunun dibinə yollandıq. Elə iki-üç pillə düşmüşdü ki, temperaturun kəskin dəyişdiyini, sərinlik gəldiyini hiss elədik. Amma qorxuya üstün gəlmək istəyi hər şeydən güclü idi. Amma etiraf edim ki, indiki vəziyyətdə bu quyuya düşmək heç məsləhət deyil... Quyudan çıxdıq. Buranın bağbanları və 90-cı illərdə quyunun restavrsiya işlərində yaxından iştirak etmiş yaşlı işçiləri ilə görüşdük. Aralarındakı ən yaşlı adam dedi ki, quyunun dibindəki yeraltı keçid vaxtilə üç istiqamətə aparılmış. Onlardan birinin Mərdəkən qalasına, digərinin dəniz istiqamətinə, üçüncüsünün isə Şüvəlanə çıxışı varmış. Bu yollardan təhlükə zamanı, əsasən, gizli yollar kimi istifadə olunub. O, saxtaçılarla birlikdə həmin yolla dənizə çıxdığını da dedi. Bu zəhmətkeş, qorxmaz adamlardan hansının bizimlə quyunun dibinə qədər düşə biləcəyini soruşanda, heç birinin səsi çıxmadı. Ağsaqqal: "İndi nəinki pilləkənlər təhlükəlidir, hətta quyunun üstündəki beton örtük də çatlayıb. Qırılıb suya düşsə, oradan adam çıxartmaq çətin olar," dedi. Elə bu vaxt işçilərdən biri: "Nə olar, olar" deyib, ətrafda yaranan qorxulu auranı sındırdı və yenidən quyunun qarpısını açdı. Fotoqrafı düşməyə qoymadım və tapşırıdım ki, məni yuxarıdan çağırmasın. Beləcə, haradan yarısaçağımı götür-qoy edə-edə, nəhayət, yerin ən soyuq, nəmli yerinə qədər endik. Çatlamış betona ayaq qoymaq köhnəlmiş pilləkənlərlə düşməkdən heç də az təhlükəsiz deyildi. Bir-iki şəkil çəkib, yeraltı keçidə sarı boyladım. İçimdəki "bir dəli şeytan" yeraltı keçidə düşən pilləkənlərə ayaq qoyub içəri boylanmağımı istədi. Amma "lənət şeytana" deyib, geri qayıtdım. Çünki, bu bayağı fədakarlıq heç kimə lazım deyildi - nə mənə, nə də tarixə.

FEYZİYYƏ

XV əsrdə Azərbaycanın

geosiyasi əhəmiyyətə malik bölgələrindən biri olan Şirvan bölgəsi istər siyasi, istərsə də iqtisadi baxımdan özünün inkişaf dövrünü yaşayırdı. Şirvan bölgəsi, Azərbaycanın Kür çayından şimal-şərqə doğru uzanan əraziləri əhatə edən, Azərbaycan dövlətlərindən biri olan Şirvanşahlar dövlətinin əsas hissəsini təşkil edirdi. Azərbaycanın Bakı, Şamaxı, Dərbənd, Şabran, Mahmudabad kimi qədim şəhərləri Şirvanşahlar dövlətinin əsas siyasi və ticarət mərkəzləri hesab olunurdu.

Bu dövrdə Şirvan şəhərlərinin coğrafi mövqeyi, siyasi və sosial-iqtisadi həyatı, həmçinin yerli əhalinin etnik mənsubiyyəti haqqında əcnəbi səyyahlar, xüsusilə də, venesiyalı elçi və səyyahlar öz "Səyahətnamə"lərində maraqlı məlumatlar veriblər.

XV əsr Şirvan şəhərləri haqqında geniş məlumat verən səyyahlar içərisində Venesiya səyyahı Giovanni Maria Angiolello mühüm yer tutur.

Azərbaycan Səfəvilər dövlətinin yaranması ərafəsində Azərbaycanda olmuş (1499-1515) bu səyyah I Şah İsmayılın Şirvana yürüşlərində iştirak edib. Giovanni Maria Angiolello, Şah İsmayılın Şirvana birinci yürüşü (1500) zamanı, qızılbaşların ələ keçirdikləri şəhərlər haqqında məlumat verərək yazır: "Beş yüz piyada və süvari topladıqdan sonra Şamaxı tərəfdən axıb Xəzər dənizinə tökülən Kür adlı çayı keçdik və Şamaxı istiqamətində hərəkət etdik... Bu döyüşdə Şamaxı hökmdarı məğlub oldu və əsir düşdü. İsmayıl onu bağışladı. Şirvan ölkəsindəki qalaların çoxunu fəth etdi".

Venesiyalı səyyah, I Şah İsmayılın Şirvana ikinci yürüşü (1509) zamanı bu bölgənin siyasi coğrafiyası haqqında daha geniş məlumat verir: "İsmayıl (I Şah İsmayıl) Dədə bəy (Dalabec) və Bayram bəy (Bairabac) adlı sərdarlarını şamaxılılarla savaşamaq üçün göndərdi. Bu iki sərdar ora çatanda şəhərin (Şamaxı) boşaldıldığına gördülər. Şirvanşah isə bir dağın üstündə inşa edilmiş böyük və möhtəşəm bir qala olan Güllüstan (Culustan) qalasına qaçmışdı. Şah İsmayılın bu iki sərdarı şəhərdən yarım mil məsafədə olan Güllüstan qalasına hücum etdilər. Amma bu qalanı tuta bilmədilər. Çünki mühəndisləri və topçuları yox idi..."

Bu yürüş zamanı Qarabağda I Şah İsmayılın hərbi düşərgəsində olmuş səyyah, səfəvilərin Dərbənd istiqamətində yürüşlərini davam etdirdiyini qeyd edir və Şirvan şəhərlərinin, o cümlədən, Şamaxının coğrafi mövqeyi haqqında ətraflı məlumat verərək yazır: "... Bu əsnada Şah, Kanardan (Qarabağ bölgəsində qala) ayrılıb,

Xəzər dənizinin kənarında yer alan və Təbrizlə səkkiz günlük yol məsafəsində olan Mahmudabad qalasına getdi. Qalanı fəth edib çoxlu qənimət ələ keçirdi. Sonra Şirvan ölkəsinin digər qalalarını almaq üçün sahil boyunca irəlilədi. Mahmudabad Dərbənddən sahil boyu yeddi günlük yol məsafəsində yerləşir. Bu iki şəhər arasında çoxlu qala və şəhərlər var. Mahmudabaddan Şamaxıya isə bir günlük yoldur".

Səfəvilərin bu yürüşündə iştirak edən Venesiya səyyahı, eyni zamanda, Bakı şəhəri və Xəzər dənizi haqqında da maraqlı məlumatlar verir: "Yolçuluq əsnasında Mahmudabada (Mahmutaga) dörd günlük və Şamaxıya iki günlük yol məsafəsində olan Bakara (Baccara) adlı bir yerə çatdıq. Buraya Bakı da (Baccus) deyirlər və Təbriz şəhərinin limanlarından biri sayılır. Böyük bir limanı olan bu şəhər antik dövrlərin ən önəmli sahil şəhərlərindən biridir. Buraya başqaları Xəzər dağlarının adına uyğun olaraq Xəzər dənizi (Caspian) deyirlərsə də, bu şəhərin adı ilə Bakı dənizi də adlandırılır. Bəziləri isə Hirkanilərin adı ilə Hirkan dənizi deyirlər."

Venesiyalı səyyah, eyni zamanda, Bakı şəhərindən bir günlük məsafədə yerləşən Sireç adlı bir qala haqqında da məlumat verir: "Bakının bir günlük yol uzaqlığında, bir dağın üzərində inşa edilmiş Sireç adlı bir qala var."

Bu dövrdə Azərbaycanda olan digər bir Venesiya səyyahı, adı məlum olmayan venesiyalı bir tacir də Şirvan şəhərləri haqqında maraqlı məlumatlar verir. O, I Şah İsmayılın ikinci Şirvan səfərində (1509) iştirak edib və bu bölgə haqqında geniş məlumat toplayıb. Bu barədə o, öz "Səyahətnamə"sində yazır: "Şeyx İsmayıl 1507-ci ildə Qaramana gəldiyində təsadüfən mən də onun ordusunda Ərzincanda idim. Şirvan ölkəsi və Şamaxı ilə savaştığı zaman mən də orada idim. Səfərimin məqsədinə gəlincə... Bir müddət qaldığım və ticarətlə məşğul olduğum Hələb-Təbriz yolu arasında yerləşən, Təbrizdən Xəzər dənizinin sahilləri boyunca və Dərbəndə qədər, bütün ölkələr, şəhərlər, qalalar haqqında məlumat verəcəyəm".

Qeyd etdiyimiz kimi, venesiyalı anonim tacir də Giovanni Maria Angiolello kimi, Şah İsmayılın Şirvana yürüşlərində iştirak edib və bu bölgənin şəhər və qalaları, həmçinin Bakı və Şamaxı şəhərlərinin siyasi coğrafiyası haqqında geniş məlumatlar verib. O, öz "Səyahətnamə"sində yazır: "... İsmayıl Kanardan ayrılıb Mahmudabad istiqamətində getdi. Buranın əhalisi müqavimət göstərməyərək təslim oldu. Çünki keçən dəfə (birinci yürüş nəzərdə tutulur-müəllif) onun mərhəmətsizliyini görmüşdülər..."

Sonra Şirvan ərazisindəki digər qalaları ələ keçirmək üçün dəniz sahili boyu irəliləməyə başladılar. Bu uzun sahil boyunca üç böyük şəhər və üç qala var. Birincisi, dənizə bir günlük məsafədə olan Şamaxıdır. Amma digər qalalar, yəni Mahmudabad və Dərbənd dənizin yaxınlığında yerləşirlər. ...İlk hücum edilən və Bakı adını daşıyan qala dərhal təslim oldu..."

Göründüyü kimi, Azərbaycanın şəhərləri haqqında hər iki venesiyalı səyyahın məlumatları, əsasən, üst-üstə düşür.

XV əsrin II yarısında Azərbaycanda Venesiyanın rəsmi elçisi vəzifəsinə təyin olunan Katerino Zeno da Azərbaycanda baş verən siyasi hadisələr, Ağqoyunlu hakimiyyətinin beynəlxalq əlaqələri və Azərbaycan-Venesiya münasibətləri ilə bağlı qiymətli məlumatlar verməklə yanaşı, bu dövrdə Azərbaycan xalqının sosial-iqtisadi həyatı ilə də yaxından tanış olub və maraqlı məlumatlar verib.

Katerino Zeno da, həmvətənləri kimi, Bakı, Şamaxı şəhərləri haqqında geniş məlumat verib, Bakının bir liman şəhəri olaraq beynəlxalq ticarətdə oynadığı rolunu xüsusi qeyd edib: "Bu şəhər Bakı dənizinin limanlarından birinin kənarında yerləşdiyindən, zəngin bir şəhərdir. Buradan Təbrizə səkkiz günlük yoldur, Mazandaran və digər yerlərdən

Təbrizə, Şamaxıya və digər yerlərə göndərilmək üçün hazırlanmış ticarət malları ilə dolu gəmilər bu limana gəlirlər".

Ağqoyunlu sarayında Venesiyanın elçilərindən biri olan Ambrocco Kontarini də Bakı, Şamaxı şəhərləri haqqında, xüsusilə də, bu şəhərlərin əhalisinin məşğuliyyəti, həyat tərzi, ipək istehsalı haqqında maraqlı məlumatlar verir. O, öz "Səyahətnamə"sində yazır: "1 noyabr 1475-ci ildə Midiya hökmdarı Şirvanşaha məxsus şəhərlərdən biri olan Şamaxıya çatdıq. Burada Tolomana adlandırılan ipək parça ilə atlas parça toxunur. Bu şəhər Təbriz qədər böyük deyil, ancaq mənə görə, hər baxımdan ondan daha yaxşıdır. Hər cür yemək növləri burada olduqca boldur".

Ambrocco Kontarini, eyni zamanda, bu bölgənin yerli əhalisinin qonaqpərvərliyi haqqında da maraqlı məlumatlar verir: "... 6 noyabrda Dərbəndə getmək üçün Şamaxıdan ayrıldıq. Dağları və düzənlikləri keçdiyimiz zaman türklərlə məskun olan kəndlərdə qonaq qaldıq və bizə çox yaxşı qonaqpərvərlik göstərdilər..."

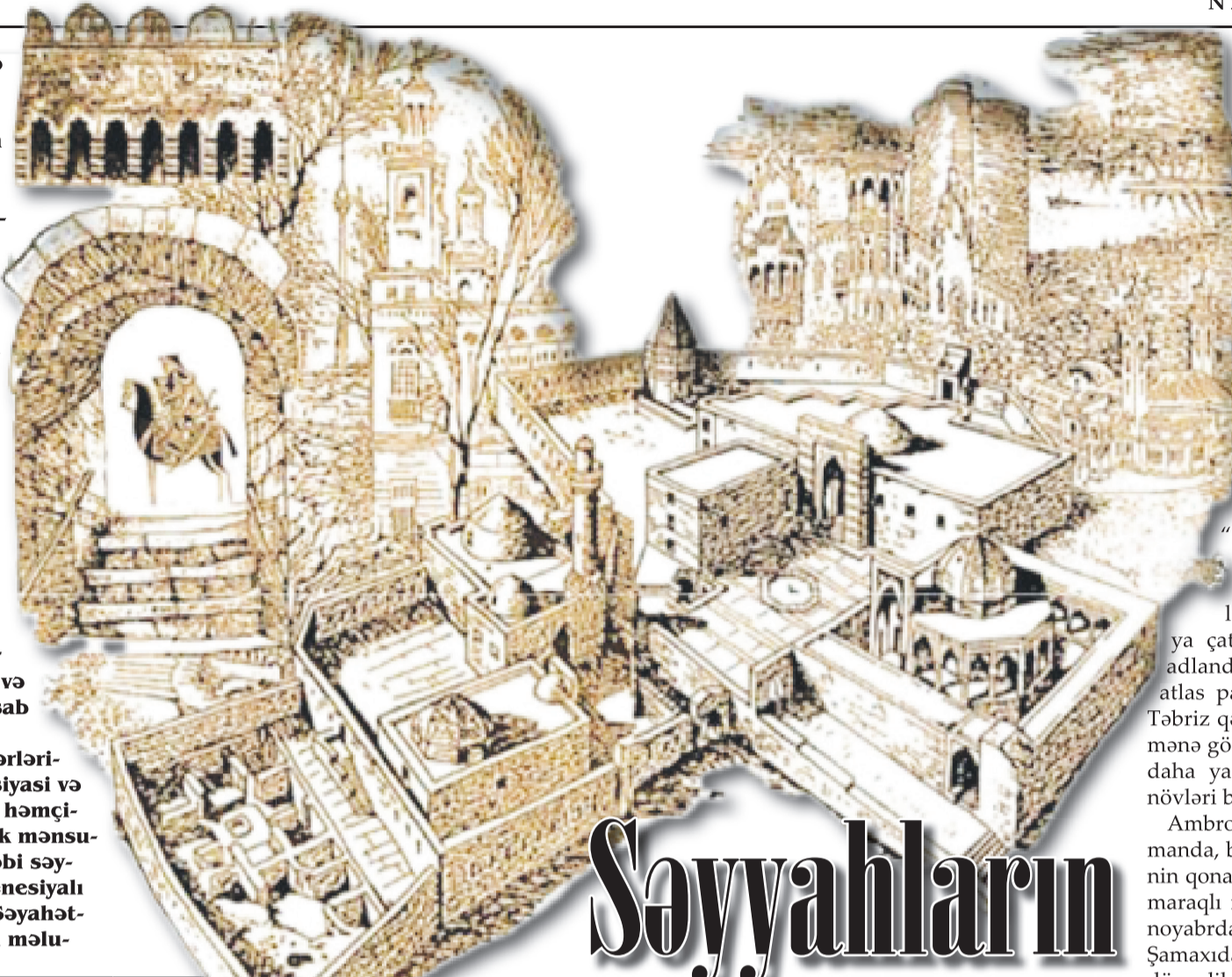
Venesiyalı elçi, eyni zamanda, Xəzər dənizi və bu dənizin faunası haqqında da məlumat verir: "... Xəzər dənizi olduqca böyük olub, çıxışı yoxdur. Dərinliyinə və böyüklüyünə görə Qara dəniz qədər olduğunu deyirlər. Çox miqdarda "morone" və kürü var. Lakin əhali başqa balıqları ovlamağı bacarmır. Bu dənizdə çoxlu sayda köpək balığına oxşayan balıqlar da vardır. Xəzər dənizində təxminən bir yarım "braccio" ölçüsündə başqa bir balıq növü ovlanır. Bu balıq yuvarlaq olub, başı və bədəni görsənmir. Bu balıqdan bütün ölkədə istifadə olunan içki əldə edirlər. Ondən lampa yağı da hazırlayırlar".

Tarixçi Sara Aşurbəylinin fikrincə, Ambrocco Kontarini Xəzər dənizində olan suitilər haqqında məlumat verir və onların piyindən çırıqlarda işlədilan yağ hazırladığını qeyd edir.

Digər Venesiya səyyahı İosafat Barbaro öz "Səyahətnamə"sində Bakı nefti və onun müalicəvi xüsusiyyətləri haqqında məlumat verərək yazır: "Dənizin bu hissəsində Bakı deyilən şəhər – dənizin də adı onun adındandır, yanında isə bir dağ var. Həmin dağdan çox pis iyli qara yağ çıxır. Ondən gecələr çırıqları yandırmaq üçün və ildə iki dəfə dəvələrin yaralarını yağlamaq üçün istifadə olunur".

Ümumiyyətlə, XV əsrdə Azərbaycanda olmuş əcnəbi elçi və səyyahlar Azərbaycan şəhərləri, o cümlədən, Şirvan bölgəsində yerləşən (Bakı, Şamaxı, Dərbənd, Şabran, Mahmudabad) şəhərlər, bu şəhərlərin əhalisi, yerli əhalinin məşğuliyyəti, sosial-iqtisadi həyatı haqqında qiymətli məlumatlar veriblər.

Mübariz AĞALARLI, AMEA-nın əməkdaşı

Səyyahların "Səyahətnamə"lərində Şirvan şəhərləri

○ ...İndi deyirlər ki, bir çox sənət dostlarıyla birgə onun da bəxti gətirməyib, yaradıcılığı ideoloji senzuranın tüğyan elədiyi sovet dövrünə təsadüf edib, istədiyi obrazları yarada bilməyib, istedadının müqabilində lazımı qədər qayğı görməyib...

Bəlkə də, əslində, Azərbaycan kino tarixində kiçik, amma yaddaşlara həkk olunan rollarıyla qalmaq, ekran sənətimizin ən parlaq dövründə - ötən əsrin altmış-yetmişinci illərində yaradıcılıqla məşğul olmaq Fazil Salayevin alın yazısıydı...

Hər halda, epizodik və kiçik obrazlar yaratdığı 40-a yaxın ekran əsərinin bir çoxu məhz onun bənzərsiz ifasına görə yadda qalıb. Bu qədər sonsuz tamaşaçı sevgisi qazanmaqsa, heç də hər sənət adamına nəsisib olmur...

Əvvəlcə rəssam olmaq istəyirdi...

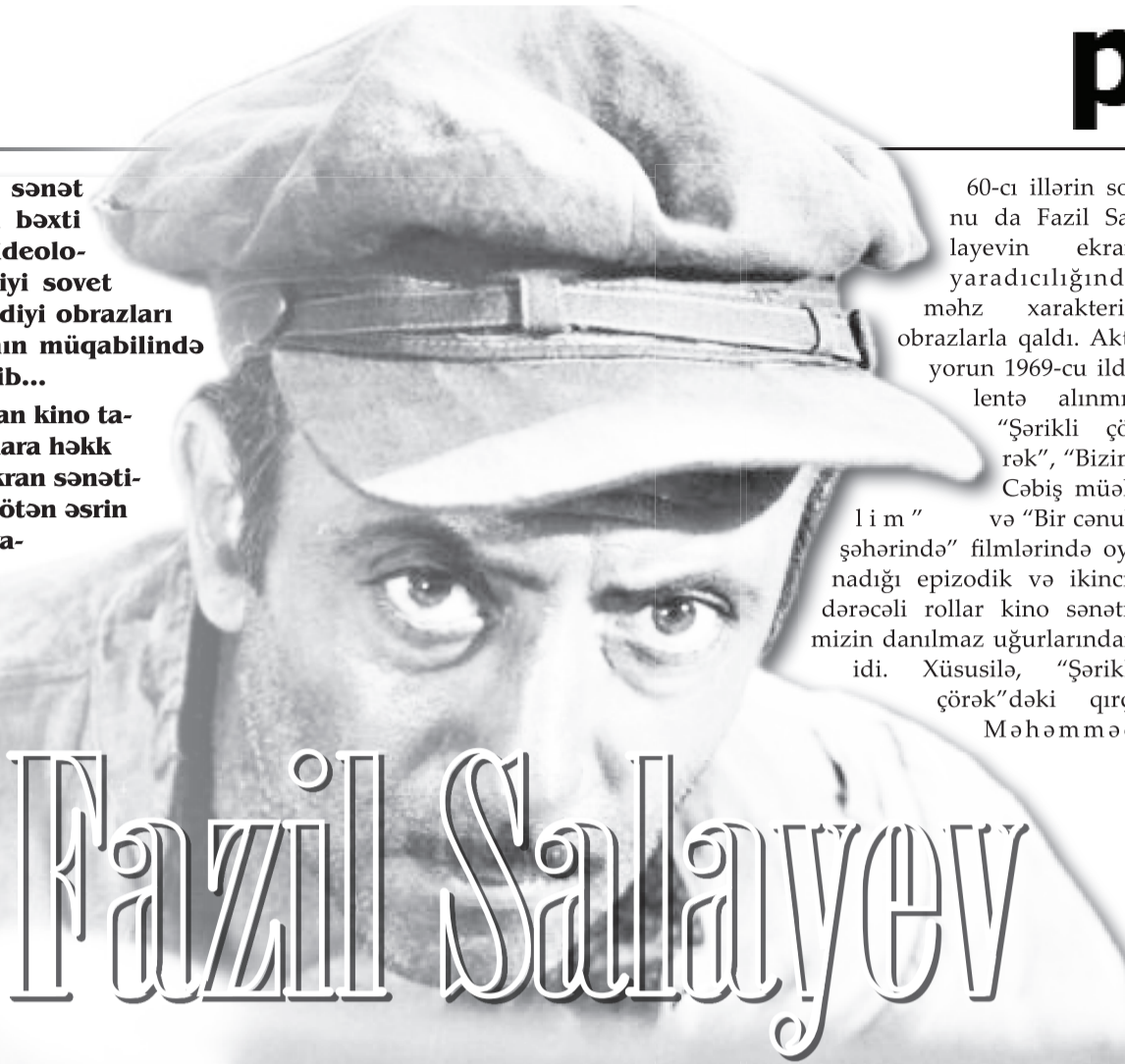
Salayevlər soykökü Arazın o tayı - Cənubi Azərbaycanla bağlıdır. Araşdırıcıların fikrincə, bu nəsil XIX yüzilin sonları - XX yüzilin əvvəllərində sürətlə inkişaf eləyən neft Bakısına üz tutub. O nəslin nümayəndəsi İdris Salayev Sovet hakimiyyəti illərində müxtəlif vəzifələrdə çalışıb. Fazil də 1931-ci ildə onun ailəsində dünyaya göz açıb.

Onun uşaqlığı dünyanın narahat dövrünə, müharibə illərinə düşdü. Zəmanənin məhrumiyyətlərinə hamı kimi mətanətlə dözdü, müharibənin qələbəylə başa çatacağına sonsuz ümidlə yaşadı. Yeniyyətə Fazilin ən böyük istəklərindən biri də əmin-amanlıq yaranandan sonra rəssamlıq təhsili almaq idi. O illərin, yaddaşında iz buraxan mənzərələrini, insan portretlərini hələ adi karandaşla kağıza köçürmək ən sevimli məşğuliyyətlərindən biri idi. O, artıq Ə.Əzimzadə adına Rəssamlıq Məktəbinin tələbəsiydi, təkcə karandaşla yox, kətan üzərində yağlı boyayla işləməyə başlamışdı.

Tələbəlik illəri də sürətlə keçdi. Bir də onda gözünü açdı ki, məktəbi bitirib, ümidverən fırça ustası kimi tanınır, işlədiyi "Azərənş" də də xüsusi xətir-hörməti var. Fazil kitablara tərtibat verməklə, orta məktəbdə rəsmxətt dərsi deməklə yanaşı, iç dünyasında yaşatdığı tabloları da kətana köçürmək istəyirdi. Amma...

Qəfildən ifaçılığın sehrinə düşdü...

Sonralar bu sehrin onu nə vaxt haqladığını dəqiq xatırlamırdı. Əslində, cəmi 23 yaş vardı, yenicə ailə qurmuşdu, sevdiiyi peşəsi, sanballı işi vardı, rahat həyat yaşayaya bilərdi. Amma o vaxt - ötən əsrin 50-ci illərinin ortalarında Azərbaycan kino və teatr sənəti yeni mərhələyə qədəm qoyurdu, yeni filmlər çəkilir, tamaşalar hazırlanırdı. Fazil də kinoya və teatra sonsuz maraqla göstərirdi. Məşhur italyan aktyoru Totonun (əsl adı Antonio Vinçenzo Stefano Klemente) vurğunuydu, onu heyrətamiz dərəcədə gözəl təqlid eləyirdi.

Fazil Salayev

kiçik rolların böyük ustası

Bu imkanı ona Həsən Seyidbəyli yaratdı...

Yəqin ki, o, gec-tez çəkiliş meydançasına çıxacağını, milyonların sevdiiyi kino sənətində öz sözünü deyəcəyini duyurdu. Düzdür, ilk rolu "Ögey ana" (1958) filmindəki epizodik obraz idi. Amma o qısa müddət belə, Fazili ekranın əsirinə çevirməyə yetdi.

1963-cü ildə görkəmli kinorejissor və dramaturq Həsən Seyidbəyli Fazil Salayevi «Möcüzələr adası» filmində epizodik rola dəvət elədi. O, obrazın kiçikliyi barədə fikirləşmədi - yeganə istəyi qismətinə düşən obrazı bənzərsiz cizgilərlə yaratmaq idi. Deyəsən, istəyinə nail olmuşdu, artıq kino aləmində Fazilin personajlara xüsusi yanaşma tərzini barədə danışdı.

Ağarza Quliyevin lentə aldığı «Ulduz» filmində müxbir obrazını da elə həmin il yaratdı. O vaxtdan da Fazil Salayev az qala, epizodik və ikincidərəcəli rolların əvəzəlməz ifaçısı kimi tanındı. Onun "Sən niyə susursan?" (1966), "İyirmi altılar" (1966), "Qanun namini" (1968) filmlərində yaratdığı obrazlar hər cür qəlibdən, şablon və bayağılıqdan uzaqdır, tamaşaçının həyatda rastlaşdığı tiplərə oxşayır, elə buna görə də, dərhal yaddaşlarda özünə yer tapır.

60-cı illərin sonu da Fazil Salayevin ekran yaradıcılığında məhz xarakterik obrazlarla qaldı. Aktyorun 1969-cu ildə lentə alınmış "Şərikli çörək", "Bizim Cəbiş müəlim" və "Bir cənub şəhərində" filmlərində oynadığı epizodik və ikincidərəcəli rollar kino sənətimizin danılmaz uğurlarından idi. Xüsusilə, "Şərikli çörək"dəki qırçı Məhəmməd

Aktyorun "Yeddi oğul istəmə" (1970), "Axırıncı aşırım" (1971), "Ulduzlar sönmür" (1971), "Var olun, qızlar" (1972), "Rəqiblər" ("Ömrün səhifələri" almanaxından, 1974), "Alma almaya bənzər" (1975), "Dərviş Paris partladır" (1976), "Ürək...Ürək..." (1976), "Vulkana doğru" (1977) və s. ekran əsərlərində qısa müddət ərzində görünən, lakin öz xarakterik cizgiləri və koloriti ilə tamaşaçıların qəlbində özünə yer tutan obrazları, mübaliğəsiz, milli kinomuzda hadisəyə çevrildi. Tamaşaçı Fazil Salayevin qəhrəmanlarını başqa cür təsvir eləyə bilmirdi, təbii ki, bu da onun ifaçılıq uğuru sayılmalıdı.

Fazil Salayev o illərdə bədii kinoda və teatrdə xarakterik obrazlarla yanaşı, «Mozalan» satirik kinojurnalında da özünəməxsus tipajlar yaradırdı. Metro ilə getməyə cəhd göstərən sərxoş, şəhərin gecədən səhərəcən davam eləyən səs-küyündən dinclik tapa bilməyən narahat adam, toya dəvətlərdən bezib axırda şalvarını satan sadə insan, tez-tez iclaslara, görüşlərə çağırılıb yazıtılmaz işçiyə çevrilən əmək qabaqcılı... onun bənzərsiz ifasıyla yaddaşımızda silinməz iz qoyub. İnanmaq olmur ki, bir nəfər bu sayda bənzərsiz obrazlar qalereyası yarada bilib.

Bununla belə, həyatı sanki gözəgörməz bir varlıq tərəfindən müəyyənləşdirilmiş qəlibdən ibarət idi: istedadı, ifaçılıq qabiliyyəti, obrazlara özünəməxsus münasibəti hamı tərəfindən etiraf olunsa da, ona baş rollar təklif olunmur, adı təltif olunanların, mükafat alanların, tərifləmələrin siyahısında çəkilmirdi. Gözə girmək, haqqını tələb eləmək, qapılar döymək isə xarakterində heç başdan-binadan yox idi...

Onu etinasızlıq sındırdı...

Fazil Salayev çoxcəhətli istedadla malik idi. Onu yaxından tanıyanların şəhadətinə görə, pianoda gözəl çalır, mələhətli səslə oxuyurmuş. İnsanların qəlbinə girməyi, dərdə şərik olmağı, tikəsini bölüşməyi bacarırmış. Ömür-gün yoldaşına, üç qız balasına tükənməz sevgisi varmış...

Şübhəsiz, Fazil Salayev tamaşaçı sevgisi qazanmışdı, sənət dostları rəsmi səviyyədə olmasa da, xudmani məclislərdə onun barəsində xoş sözlər deyirdilər. Bu da qəlibdə sağalmaz yaralar açır, iradəsini sındırırdı. Üstəlik, qəfil xəstəliyi də bir yandan amanını kəsmişdi.

Unudulmaz aktyorumuz Əli-ağa Ağayev, görkəmli rejissorlar Şamil Mahmudbəyov, Həsən Seyidbəyli, Arif Babayev onun nəyə qadir olduğunu bilir, ürək-dirək verirdilər. Ölümündən əvvəl Həsən Seyidbəylinin televiziya haqqında xoş sözlər söyləməsi onu bir qədər toxtatsa da, artıq gec idi: 1978-ci il, iyunun 20-də Fazil Salayev kiçik qızının ad günündə həyatla vidalaşdı.

Amma Fazil Salayev tamaşaçı yaddaşından silinməyib, onu xatırlayır, çəkildiyi filmlərə sevvə-sevvə tamaşa eləyirlər...

Bəlkə də, yaradıcı insanın əsl xoşbəxtliyi elə budur...

Nəriman ƏBDÜLRƏHMANLI

Eramızdan əvvəl yaşamış Hippokratı (460-377) "dünyanın ən məşhur həkimi" adlandırırlar. O, yüz illərdir ki, təhsilini bitirib fəaliyyətə başlayan bütün həkimlərin and yeridir. Bu dahi elm adamının adı ilə bağlı olan "Hippokrat andı" nı dünya həkimlərini mənəvi müstəvidə bir araya gətirən sənəd hesab etmək olar.

Qədim dövrdə yunan-roma, orta əsrlərdə ərəb alimləri insan orqanizmini öyrənmək üçün Hippokratın təcrübəsinə müraciət edib, fikirlərindən faydalanıblar. Təsadüfi deyil ki, Fransanın tanınmış tibb alimi Henri Huchard yazırdı: "Orta əsr tibbi Hippokratdan ibarətdir".

Düşüncənin və insan duyğularının qəlbədən yox, beyindən idarə olunduğunu deyən Hippokratın tibb elmi qarşısında ən böyük xidməti həkimliyi xurafatın təzyiqindən xilas edib, elmi mərtəbəyə qaldırmağıdır. O deyirdi: "Xəstəliyi yox, xəstəni öyrənmək daha faydalıdır. Çünki dünyada bir-birinin eyni olan iki orqanizm yoxdur".

Hippokrata qədər yunanlar epilepsiyayı göylərin göndərdiyi bəla, lənət, xilas mümkün olmayan xəstəlik kimi tanıyırdı, ondan qorxurdular. Məhz Hippokrat bu xəstəliyi "göydən yerə" endirə bilmiş, onun yaranma səbəblərini, müalicə üsullarını izah etmişdi...

Həkimin həkim oğlu

Hippokrat Qədim Yunanıstanın Kos adasında – efesli bir ginekoloqun ailəsində anadan olmuşdu. Atası onun həkim kimi yetişməsi üçün əlindən gələni etmişdi. Hippokrat həkimlik elmini öyrənib, bir müddət Taşoz, Abdera və Larissada işlədikdən sonra Kos adasına qayıtmış, ömrünün sonunadək burada yaşayıb işləmişdi.

Tibb araşdırmaçıları uzun illər Kos adasının həkimlik məktəbinin bütün kəşflərini Hippokratın adı ilə bağlayırdılar. Sonralar bəzi müalicə üsullarının əsl müəllifləri ortaya çıxsada, bu faktlar Hippokratın həmin məktəbin formalaşmasındakı rolunu qətiyyətlə azaltmadı, əksinə, bu qədər güclü tələbələr yetişdirən bir alim kimi onun nüfuzunu daha da artırdı.

Qədim tibb alimlərinin əsərləri ilə yaxından tanış olan Hippokrat qanın, limfa vəzlərinin, öd kisəsinin xəstəliklərini tədqiq edir, onların müalicəsi ilə məşğul olurdu. O, özündən əvvəlki həkimləri, onların tibb dairəsinə və müalicə üsullarına yaxşı öyrəndiyinə, tədqiq etdiyinə görə tibb elmində öz məktəbini daha sağlam təməllər üzərində qura bilmişdi.

Epilepsiyanın sirrini üzə çıxardı

Hippokrata qədər Qədim Yunanıstan sakinlərinin ən çox qorxduğu xəstəlik epilepsiya idi. Onlar bu dəhşətli mərazin hansısa fəvqəladə, sirli-sehrli qüvvələr tərəfindən idarə edildiyini düşünürdülər. Hippokrat isə uzun araşdırmalardan sonra belə yazırdı: "Bu xəstəliyin hansısa sirli tərəfi yoxdur. Epilepsiya da digər xəstəliklər kimi insanın orqanizmi ilə bağlı bir hadisədir. Sadəcə, cəfəngiyata, xurafata bağlı olan kütlə, mənşəyini bilmədiyi bir xəstəliyi göylərin bəlası, qarğıışı sayır, onu müalicəsi mümkün olmayan mübtəlalıq hesab edir və ondan çəkinir".

Hippokratın bu fikirlərindən sonra yunan elmində inqilab oldu.

Fəlsəfə ilə təbabəti birləşdirən böyük alim tibb dünyası üzərindəki xurafat buludlarını qovdu, öz peşəsini ən yüksək elmi məqama yüksəldə bildi.

Hippokratın xurafata qarşı amansız olması səbəbsiz deyildi. Onun dövründə Yunanıstan əhalisinin dini inancları insan nəşi üzərində elmi tədqiqat aparmağa icazə vermirdi. Üstəlik, Hippokrat çox gənc idi. Buna görə də, o, bəzi xəstəliklərin mənşəyini tapa bilməmiş, bəzən isə səhv diaqnoz qoyub, yanlış müalicə aparmışdı. Bu məqamlar onun həyatında dərin iz buraxmış, etdiyi yanlış müalicədən sarsılan gənc həkim elmin qarşısında sipər olan bütün dini ehkamlara qarşı ömür boyu mübarizə aparacağına and içmişdi.

Hippokrat həkimləri necə görmək istəyirdi?

Hippokrat tələbələrinə, dostlarına peşəkarlığa diqqət yetirməyi, qeyri-peşəkar fərziyyələrdən uzaq durmağı, xəstə ilə bağlı hansısa qərara gələrkən ciddi şəkildə düşünüb-daşınmağı məsləhət görürdü. O, özünün məşhur "Hippokratın qeydləri" əsərində həkimlərə dürüst, təmiz, vicdanlı və

soyuqqanlı olmağı tövsiyə edir, xəstələrlə bağlı qeydlər aparmağı, onların müalicəsini yaxından izləməyi məsləhət görürdü.

Hippokratın peşə həssaslığı o dərəcədə idi ki, o, dirnaqlarını vaxtında tutmayan tələbələrini cəzalandırırdı, "insanları sağaltmaq üçün birinci özünüz sağlam və təmiz olmalısınız" deyirdi.

"Hippokrat andı" nı kim yazıb?

Yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi, Hippokratın adı bu gün bütün dünyada həkimlərin and yeridir. Lakin bu mətnin həqiqətən də ona məxsus olub-olmadığı çox ciddi mübahisə mövzusuudur. Bəzi araşdırmaçıların fikrincə, bu and əvvəl başqa variantda mövcud olub, sonra onun mətni Hippokratın tələbələri tərəfindən dəyişdirilib.

Bütün mübahisələrə baxmayaraq, Hippokrat andının mahiyyətinin, bəşəriyyətə çatdırılmağı istədiyi mesajın bu dahi insanla bağlı olduğu heç bir şübhə doğurmur. Çünki onun bütün həyatı, fəaliyyəti, dünya tibb elminə verdiyi töhfələr məhz həmin andın həkimlərə miras qoyduğu prinsiplər üzərində qurulub.

Yazımızı da elə Hippokratın məşhur andı ilə bitiririk:

– Həkim Apollon Aesculapions, Hygia Panacea və bütün tanrılara and içirəm, onları şahid tuturam ki, andımı və verdiyim sözü gücüm-qüvvətim çatdığı qədər yerinə yetirəcəyəm. Bu sənəti mənə öyrədən müəllimlərimi atam qədər sevmək, qazandığımı onlarla paylaşacağam. Müəllimimin nə vaxtsa pula ehtiyacı olarsa, pul kisəmdə nəyim var, onunla bölüşəcəyəm. Əgər öyrənmək istəsələr, onun övladlarına bu sənəti təmənnasız, əvəzində heç bir qarşılıq istəmədən öyrədəcəyəm.

Bildiklərimdən pislilik üçün yox, insanlara kömək məqsədi ilə istifadə edəcəyəm. Kimsə məndən zəhər istəsə, verməyəcək və bunu heç kimə tövsiyə etməyəcəyəm. Hansısa hamilə qadın uşaq salmaq üçün məndən dərman istəsə, bundan imtina edəcəyəm.

Həyatımı vicdanla yaşayacaq, sənətimi, öyrəndiklərimi vicdanla təbliğ edəcəyəm. Hansı evə gedirəmsə gedim, xəstəyə kömək üçün gedəcəyəm. Bilərəkdən pislilik etməyəcəyəm. İstər azad, istər kölə olsun, qadınların bədəninə sui-istifadə etməkdən qətiyyətlə boyun qaçıracağam. İstər iş başında, istərsə adi həyatda insanlarla münasibətdə iken baş verənləri, şahidi olduğlarımı bir sirr olaraq saxlayacağam və heç kimə bu sirri açmayacağam".

P.S. Yazı türkiyəli araşdırmaçı-jurnalist Əli Çimənin "Tarixi dəyişdirən alimlər" kitabında olan materiallar əsasında hazırlanıb.

MÖVLUD

Həkimlərin and yeri -

H I P P O C R A T E S
Hippokrat

Qəbələ musiqi festivalı Avstriya və İtaliya orkestrlərinin konsertləri ilə başlayacaq

İyulun 25-dən 31-dək Qəbələ şəhərində Heydər Əliyev Fondunun və Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəyi ilə VII Beynəlxalq Musiqi Festivalı keçiriləcək. Festivalın konsertləri Qəbələdəki "Qafqaz Resorte" otelinin kamera musiqisi zalında və açıq havada təşkil ediləcək.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyindən AzərTAC-a bildirilib ki, musiqi bayramının ilk günündə – iyulun 25-də kamera zalında Avstriyanın "Vayner Akademiya" kamera orkestrinin konserti keçiriləcək. Həmin gün axşam isə açıq səhnədə festivalın təntənəli açılışı olacaq. Gecədə İtaliya Simfonik Orkestri çıxış edəcək.

Qeyd edək ki, 2009-cu ildən etibarən Azərbaycanın birinci xanımı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, UNESCO-nun və İSESCO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə gerçəkləşən Qəbələ musiqi festivalı bu dəfə də müxtəlif ölkələrdən tanınmış kollektivləri, solist və dirijorları bir araya gətirəcək. Budəfəki festivalda İtaliya Simfonik Orkestri, "Moskva virtuozaqları" kamera orkestri (Rusiya), Avstriya Vayner Akademiyasının kamera ansambli, "Flamenko" ansambli (İspaniya), "Dubrovnik Guita Trio" (Xorvatiya), habelə Ukrayna, İsrail və Almaniyadan məşhur musiqiçilər iştirak edəcəklər.

Fidan və Xuraman Qasımovalar Londonda konsert verəcəklər

İyulun 27-də Azərbaycanın və SSRİ-nin xalq artistləri Fidan və Xuraman Qasımovalar Londonda keçiriləcək konsert proqramında çıxış edəcəklər. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin informasiya və ictimaiyyətlə əlaqələr şöbə-sindən APA-ya verilən məlumata görə, konsert proqramı Fidan Qasımovanın Böyük Britaniya Kembric Universitetinin tərtib etdiyi ensiklopediyada dünyanın ən tanınmış ifaçısı adına layiq görülməsi münasibəti keçirilir.

Konsertdə ifaçılar Azərbaycan və dünya klassik musiqilərindən ibarət proqram təqdim edəcəklər.

Qeyd edək ki, səfərin təşkili Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəyi ilə həyata keçirilir.

Atalar və oğullar mövzusu bəşər övladının yaranışından mövcud olub. Bu məsələ məişətdən tutmuş elmin, sənətin müxtəlif sahələrində də zaman-zaman bəzən yumşaq, bəzən isə çox sərt formada ifadə olunan fikir ayrılıqları, yaxud oxşarlıqları şəklində təzahür edib. Elə biz də rubrikamızda bu məsələlərə toxunmağa, yaşlı və gənc nəsli təmsil edən sənət adamlarını sözün yaxşı mənasında üz-üzə qoymağa, onların müxtəlif hadisələrə yanaşmalarını aydınlaşdırmağa və bu yanaşmaları sizlərə təqdim etməyə çalışacağıq.

"Atalar-oğullar" rubrikasının budəfəki qonaqları müğənnilər Yalçın Rzazadə və Xəyyam Mustafazadədir.

- Bu gün yazılıb-oxunan mahnılar barədə nə düşünürsünüz? Məsələn, sovet dövründə yazılan onlarla mahnı var ki, indi də sevə-sevə dinlənilir. Amma bu gün sanki yeni mahnı yazılmır, hər hansı musiqini dinlədikdən az sonra unudursan. Sizcə, bu, nə ilə bağlıdır?

Yalçın Rzazadə: Mən deyərdim ki, o zaman bəstələnən və oxunan onlarla yox, yüzlərlə gözəl mahnı var və o mahnılar bu gün də sevilir, sabah da seviləcək. Bunun sirri ilk növbədə bəstəkarların dahiliyindədir. Bu sırada Tofiq Quliyevin, Cahangir Cahangirovun, Emin Sabitoğlunun, Oqtay Kazımının, Elza İbrahimovanın, Telman Hacıyevin, Nəriman Məmmədovun, Oqtay Rəcəbovun, Eldar Mansurovun, Aydın Ağasıyevin, Vaqif Mustafazadənin adlarını çəkə bilərəm. Heç biri o birini təkrarlamırdı. Məsələn, elə Emin Sabitoğlunun Azərbaycan filmlərinə yazdığı mahnıların hamısı şedevrdir. Bu gün də cavan nəsilədən olan müğənnilər o mahnıları oxuyur, onlara klip çəkdirirlər. Bəzən belə bir sual verirlər: o zaman tanınmaq asan idi, ya indi? Rəşid Behbudovun, Bülbülün vaxtında baş çıxarıb "mən də varam" demək çətin idi. Görünmək, tanınmaq, təsdiqlənmək üçün sən nəyə yeni bir şey gətirməliydin. Amma Kamalın, Eldar Mansurovun və bir-iki başqa bəstəkarın mahnıları istisna olunmaqla, bu gün bəstələnən heç bir mahnıya qulaq asıram. Qulaq asmaq istəyirəm, amma alınmır. Musiqi qavrama qabiliyyətim nə qədər yüksək olsa da, bu mahnılar yadımda qalmır. Əksəriyyətinin sözləri bərbaddır, xalqımızın ruhuna uyğun deyil. Bugünkü müğənnilərin çoxunun səsi yoxdur, bu, bəllidir. Amma istedadlı və qabiliyyətli bir gənc də oxumaq üçün mahnı tapmalıdır, yəni onu pulla almalıdır, oranjiman üçün yenə pul xərcləməlidir, səsini yazdırmalıdır və bundan sonra səhnəyə çıxmalıdır. Bunun üçün onun yaxşı qazancı olmalıdır. Buna görə də cavan müğənnilər toylara meyil edirlər. Bu, məsələnin bir tərəfidir, amma digər tərəfdən, bəstəkarların da sayı azdır.

Yalçın Rzazadə:

"Bu gün sənətlə, səslə yox, görünüşlə irəli gedirlər"

Klassika isə həmişə əbədidir! Klassik geyimlər həmişə dəbdə olduğu kimi, klassik musiqinin ömrünün sonu yoxdur. Bugünkü musiqi, inanın, mənim qulağımın bir tərəfindən girir, o biri tərəfindən çıxır. Yəni mənə çatmır.

Xəyyam Mustafazadə: Bəli, bu gün savadı olan, məktəb görmüş bəstəkarlarımız çox azdır. Üstəlik, bu gün onlara da az-az müraciət edirlər. Əvvəlki dövrdə yazılan mahnılara gəlincə, klassika həmişə yaşayacaq. Cırıq cins bu gün var, sabah dəbdə düşəcək. Amma kostyum əsrlərlə yaşayır. Bəzi dəyişikliklərlə olsa da.

- Bəstəkar azlığının səbəbi nədir? Yəni, demək istəyirsiniz ki, yeni nəsildə bəstəkarlığa maraq yoxdur?

Y.R: Dünyanın bir çox ölkələrində bu mənada böhran var. Sanki boşluq yaranıb. Zövq hər yerdə dəyişib, götürək bizə yaxın olan ölkələri, görün, nə qədər ifaçı var... Bu gün sənətlə, səslə yox, görünüşlə irəli gedirlər. Görürsünüz, qadınlar, qızlar nə vəziyyətdə çıxırlar efirlərə? Onlara baxanda elə bilirsən ki, bunlar çimərliyə gəliblər. Elə çimərlik paltarında da efirə çıxırlar. Yəni indi hamı qalmaqalla səhnəyə gəlir. Əsl sənəti olanlar

Yalçın Rzazadə 1946-cı il dekabrın 1-də Bakıda anadan olub.

Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetini, Üzeyir Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını bitirib.

Azərbaycan Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində dərs deyir. Xalq artisti-dir.

heç vaxt belə uçuz şeylərə getməzlər. Bu gün Luçano Pavorottini kimsə əvəz edə bilər? Yaxud, bizə yaxın olan qardaş Türkiyəni götürək. Zeki Müren, Barış Manço, Kayahandan sonra səhnəyə onlar səviyyəsində sənətkar gəlmədi. Düzdür, gənclər arasında Tarkanın özünəməxsus yeri var. Amma başqa elə bir ad tapıb çəkə bilmirəm. Mahnılar hamısı bir-birinə bənzəyir, ritmlər təkrarlanır. Boşluğu səviyyəsiz mahnılarla doldurmağa çalışırlar.

X.M: Bütün dünyada eyni proses gedir. Dünya şou-biznesində harmoniyaya meyil yoxdur. Bu gün dabstep adlı janra maraq var. Bu klubda oxunub pul qazanmaq üçün yazılan mahnılardır. Belə musiqiləri də dinləyən kimi unudursan. Fikrimcə, bunu insanların musiqi zövqünü korlamaq üçün düşünüblər. Yəni qoy gənclər atılıb-düşüb tərləsinlər – məqsəd budur. Elə cavanlar özləri də bu gün daha çox belə harmoniyasız musiqilərə müraciət edirlər.

- Bəzən müğənnilər qalmaqal vasitəsilə gündəmə gəlmək və ya bu yolla özlərini gündəmə saxlamaq istəyirlər. Belə piarı məqsəduyğun hesab edirsinizmi?

Y.R. Bu gün mənim heç tanımadığım bir müğənnini toya çağırıb, ona qalaq-qalaq pul verirlərsə, deməli, belə piarın faydası olur. Şounun özünün yüzillərdən keçib gələn tarixi var. Bu, dünyaya mədəniyyətinin bir hissəsidir, olub və olacaq. Bizdə kimsə gedib restoranda oxuyursa, onu dərhal şou əhli adlandırırlar. Məgər restoranda oxumaq şou əhli olmaqdır? Qalmaqla da ola bilər. Amma sənət ondan çox öndə gəlir. Bəzən görürəm ki, müğənnilər bir-birlərini təhqir edirlər və bu məni diksindirir. Bir şeyi də anlama bilmirəm, baxırsan cavan bir qızdır, amma danışanda deyir ki, musiqidə artıq öz sözümlü demişəm. Belə danışmaq ayıbdır axı. Ağac bar verdikcə başını aşağı əyər. Amma bizim müğənnilər iki-üç toya gedəndən sonra elə bilir ki, özümdən yoxdur. Mən bir musiqiçi kimi deyirəm ki, onların əksəriyyətinin səslərinin üzərində kompüter əməliyyatları aparılır. Azərbaycan kiçik bir ölkədir, baxırsan ki, hər yerindən duran əlinə mikrofon alıb oxuyur. Çünki asan yolla pul qazanmaq istəyirlər. Efirdən görürlər ki, müğənninin gözəl evi, bağı, maşını var. Fikirləşirlər ki, mənim niyə olmasın?

Xəyyam Mustafazadə
1987-ci il fevralın 4-də Bakıda doğulub. Mədəniyyət və İncəsənət Universitetini bitirib. 2012-ci ildə "Eurovision"ın milli seçim turlarına qatılıb. Azərbaycanda Əməkdar artist adına layiq görülmüş ən gənc müğənnidir. Bir sıra beynəlxalq festivalların laureatıdır. "Üns" teatrının solistidir.

Xəyyam Mustafazadə:

"Bizim şou-biznesi klounada adlandırardım"

Düşünməyə ki, sənət olduqca çətin bir sahədir. Şəxsən mən olub ki, tövlələrdə oxumuşam, konsert verməyə yer olmayıb, yağış yağıb, mal-qaranı qovublar, konserti orada vermişəm. Günün qızmarında pambıq tarlasında oxumalı olmuşam, burnumdan qan açılib. Mən bugünkü ad-sanımı öz alın tərimlə qazanmışam. Gülləbaran zamanı da səngərlərdə olmuşam, amma bir dəfə də kameraya düşmək barədə düşünməmişəm ki, sonra özümü reklam edim. Çünki bilmişəm ki, bu mənim vətəndaşlıq borcumdur.

X.M: Bu, bir az ağır söhbətdir. Təəssüf ki, bu gün sözün yaxşı mənasında sənətdə senzura yoxdur. Açıq deyəcəyəm, saytların biri mənim barəmdə cəfəng material yerləşdirmişdi, həmin yazıya cəmi 15 saat ərzində 40 min baxış oldu. Amma mən 41 ölkənin səsinə qazandım, məşhur Kobzon məni təltif etdi, bütün Rusiya mediası bundan danışırdı, bizim mətbuatda isə cəmi bir yerdə kiçik bir informasiya getdi, içərisində də bayraqla çəkirdiyim balaca bir şəkli vermişdilər. Media özü də bəzən izləyicinin zövqünü korlayır, onların səviyyəsini aşağı salır, insanların marağı qeyri-ciddi məsələlərə yönəlir.

Yəni oxucu, tamaşaçı üçün alternativ yol qoyurlar. Sonra da deyirlər ki, tamaşaçını yalnız qeyri-ciddi məsələlər maraqlandırır. O ki qaldı bizim şou-biznesə, bunu klounada adlandırardım. Kim kimin başına toz atdı, kim kimi söydü, kim kimə tüpürdü, kim toya kimin mikrofonunu söndürdü – bu gün bu cür informasiyalar dəbdədir. Bunları yığışdırmaq lazımdır.

- Keçmişdə Bədii Şura mövcud idi və o, həm musiqiyə, həm də ifaçının davranışlarına müəyyən sərhədlər yaradırdı. Bu cür nəzarət qurumlarının bərpa olunmasını istərdinizmi?

Y.R. Bəli, mən bunun tərəfdarıyam. O zaman ilk növbədə məhənnin sözləri "qlavlit"dən keçir, sonra redaktorlar şurası və bədii şurada müzakirə olunurdu. Orada oturan adamlar dahi sənətkarlar idi. Lent yazısı yazılanda da qlavlitdən bir nəfər oturub nəzarət edirdi ki, müğənni əlavə söz oxumasın. Yəni hər şey nəzarətdə idi. Musiqi yazan bəstəkar onu ya Mədəniyyət Nazirliyinə, ya da televiziya təqdim edib, əvəzində qonorar alırdı. Əlbəttə, istərdim ki, indi də belə bədii şuralar olsun, müəllif qonorar ala bilsin.

X.M: Bu, çox gözəl hal idi. Bu gün Azərbaycan telekanallarında belə bədii şuralar fəaliyyət göstərsəydi, çox xoş olardı. Həmişə demişəm ki, adlı-sanlı musiqi mü-təxəssisləri musiqiçilər arasından ciddi seçim etməlidirlər. Bu yarınsa, Azərbaycan şou-biznesində ara məhənniləri yığışdırırlar və meydanda əsl musiqiçilər qalar.

- Geyim mədəniyyəti də səhnə davranışının bir elementidir. Bugünkü müğənnilərin səhnə geyimlərindən razısınızmı?

Y.R: Bu məsələdə mənim özüm barədə "ilk dəfə" sözünü işlətməyə haqqım çatar. Çünki tarix var. Azərbaycanda ilk dəfə əlimdə gitara efirə çıxan mən olmuşam. Mənim geyimim çox qeyri-adi görünsə də, bunun əsası vardı. Çünki hər bir insan işdən yorğun gəlib dincəlmək istəyirdi. Televizorda kimisə izləyəndə tamaşaçı məhənnin gözəlliyi, müğənninin səsi, ifa mədəniyyətini izləməklə yanaşı, həm də onun geyimini görür. Bu geyim gözü oxşamalı, seçilməlidir. Sovet dövründə bir qədər fərqli geyinməyin özü inqilab idi. Çünki efirə barmağında adi bir üzüklə çıxmağa belə icazə yox idi. Amma mən üzük də taxırdım, başıma kovboy papağı da qoyur-

dum, qırmızıdərilələrinin saçaqlı gödəkələlərindən də geyirdim. İlk dəfə bizdə efirdə cins şalvarı enli ispan qayıışı ilə mənim əynimdə efirdə görüblər. Əlbəttə, yeri, məhənni nəzərə alırdım. Klassik konsertə smokinq, estrada konsertinə rəngarəng geyimlər seçirdim. Amma həddi gözləyirdim ki, çox şit görünməsin. Bu gün müğənnilərimizin çoxu zövqlə geyinməyə çalışır. Çoxdandır yerli telekanallara baxmıram, amma sonuncu dəfə gördüyüm qədərli xüsusən qadın müğənnilərin geyimləri məni qane etmir. Anlaya bilmirəm ki, o dəbi haradan götürürlər. Daha doğrusu, geyimi dəbə görə deyil, bədən quruluşuna, yaşadığına görə geyinirlər axı. Kişi müğənnilərin isə özlərinə uyğun rəngi seçə bilmək problemi var. Bəzən ayaqları əyri olan müğənni efirə dar şalvarda çıxır. Əksinə, o, gen geyinməlidir ki, qüsuru görünməsin.

X.M: Bu gün bizim müğənnilərimizin dəblə geyindiyini deyə bilərəm. Bəzən sənətçilərimizin geyimini biabırçılıq hesab edənələr olur, amma mən belə düşünmürəm. Çünki əskəriyyəti dəbə uyğunlaşdır, xarici müğənniləri izləyir, onlardan örnək götürürlər. Əlbəttə, bir qədər zövqsüz geyimlər – zər-zibadan çox istifadə edənələr də var, amma bunu əksəriyyət haqqında demək olmaz. Əksəriyyət öz geyim obrazını tapabilir.

- Necə düşünürsünüz, bu gün konsert zalını doldura biləcək müğənni varmı: yəni sponsor köməyinə, dəvətnamələrə ehtiyac olmadan?

Y.R: Məni tez-tez toya dəvət edirlər, amma getmirəm. Qohum-tanış toylarında iştirak edəndə isə görürəm ki, tamaşaçı qeyri-ciddi musiqidən bezib. Çoxları deyir ki, zalı doldururam. Amma biz bilirik bunu necə edirlər, hansısa müəssisəyə biletləri satdınlar, ya kimsə alıb onlara hədiyyə edir. Amma elə sənətkarlarımız da var ki, yalnız bilet satışı hesabına bunu edə bilər. Yeri gəlmişkən, Mədəniyyət Nazirliyindən konsertlə bağlı təklif almışam, amma bir az xəstəliyim imkan vermir. Bununla belə, hesabat konserti vermək istəyirəm. Uzun illərdir ki, xalqım qarşısında solo-konsert verməmişəm. Məni sevənlər qarşısında konsert proqramı ilə çıxış etmək istəyirəm. İçimdə buna çox böyük ehtiyac duyuram. Mən inanıram ki, sevənlərim də mənim canlı ifam üçün danışıblar və musiqilərimi böyük konsert salonlarından dinləmək arzusunda dirlər. Baş tutsa, heç yerə bilet göndərməyəcəyəm. Son vaxtlar ard-arda bir neçə xatirə gecəsində çıxış etdim, adım çəkildə millət ayaqüstə alqışladı. Düşünürəm ki, onlar hamısı konsertə həvəslə gələrlər.

X.M: Fikrimcə, bu gün bizdə belə müğənnilər var. Əlbəttə, vaxtilə onların hamısının himayədarı və ya sponsoru olub. Biletlərin satışı da müxtəlif yollarla həyata keçirilib. Amma bu, əvvəl olub. Əslində, bunun özü də normaldır. İlk addımlarını atanda sənə kimsə dəstək olur, olmalıdır. Amma sonra artıq səsinlə, sənətinlə, qabiliyyətinlə ayaq üstündə durmağı öyrənirən. Bu mənada düşünürəm ki, bu gün konsert zalını doldura biləcək sənətçilərimiz var.

Rəbiqə NAZİMQIZI

Opera və Balet Teatrının simfonik orkestri Almaniya festivalında iştirak edəcək

Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının rəhbərliyi Avropanın ən mötəbər musiqi festivallarından olan Qut-İmmlinq opera sənəti festivalının rəhbəri Lüdvig Baumandan teatrın simfonik orkestrinin bu festivalda iştirakı ilə bağlı rəsmi dəvət alıb.

Teatrının mətbuat xidmətindən AzərTAC-a bildirilib ki, orkestr bu festivalda səkkizinci dəfə çıxış edəcək.

Simfonik orkestr avqustun 4-dən 11-dək qastrol səfərində olacaq. Musiqiçilər avqustun 9-da festivalın möhtəşəm qala-konsertində çıxış edəcəklər. Konsertdə Qərbi Avropa bəstəkarlarının musiqiləri ilə yanaşı, Azərbaycanın görkəmli bəstəkarları Q.Qarayev, F.Əmirov, Niyazi, eləcə də Polad Bülbüloğlunun əsərləri səslənəcək.

Azərbaycan musiqiçilərinin festivalda iştirakı Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin maliyyə dəstəyi ilə həyata keçiriləcək.

Qeyd edək ki, musiqiçilərimizin Qut-İmmlinq festivalında iştirakı hər dəfə böyük uğurla keçir və həm festivalın təşkilatçıları, həm də Almaniyanın KİV-ləri tərəfindən yüksək dəyərləndirilir.

Bavariyanın səfali guşələrinəndən sayılan Qut-İmmlinq festivalında bu il Türkiyə, ABŞ, Latın Amerikas, Çin, Yaponiya da daxil olmaqla, ümumilikdə 39 ölkədən dəvət olunmuş vokal sənəti ulduzları, rejissor və dirijorlar iştirak edəcəklər.

Kölnə Elnarə İsmayilovanın konserti olub

Bu günlərdə Köln Universitetinin mərkəzi konsert salonunda həmvətənimiz, pianoçu Elnarə İsmayilovanın uğurlu çıxışı olub. O, dirijor və bəstəkar Mixael Ostriqin rəhbərlik etdiyi simfonik orkestrin müşayiəti ilə Edvard Qriqin fortepiano ilə orkestr üçün lya minor konsertini məharətlə ifa edib.

E.İsmayilovanın konserti onun Almaniya universitetlərinin orkestrləri ilə birlikdə AFR turnesi çərçivəsində keçirilib. Pianoçu on ildən çoxdur ki, Köln Ali Musiqi Akademiyasının və Essen İncəsənət Universitetinin dosentidir. O, Avropa ölkələrinə konsert səfərlərinə çıxır, konsertlərində və disklərində Azərbaycan fortepiano musiqisini fəal təbliğ edir.

Arzu NAĞIYEV

● **İkinci Dünya müharibəsində Azərbaycan övladlarının göstərdiyi əzmkarlıq və qəhrəmanlıqlar faşizm üzərində qələbəni yaxınlaşdıran amillərdən idi. Tarixin bu səhifəsini də mənfur qonşularımız olan ermənilər havadarları vasitəsilə öz xeyirlərinə yazmağa çalışıblar və müəyyən qədər buna nail olublar. Əsas məqsəd Azərbaycanın və azərbaycanlıların rolunu kiçiltmək, mütəmadi olaraq heçə endirmək olub. Ancaq tarixi silmək olmur, müəyyən qədər dəyişdirmək olur. Bu araşdırma vasitəsilə Azərbaycanın və onun mərd oğullarının tarix qarşısındakı əvəzsiz xidmətlərini hər bir azərbaycanlının nəzərinə çatdırmağa çalışmaq lazımdır. Belə əvəzsiz xidmətlərdən biri də "Tehran 43" əməliyyatının iştirakçısı, həmyerlimiz, uzun müddət kəşfiyyat orqanlarında çalışmış Məmməd Hüseyin Əsədova aiddir. Demək olar ki, keçirilən əməliyyatların hamısı onun birbaşa iştirakı və ya rəhbərliyi ilə mümkün olurdu.**

Bəs, Məmməd Hüseyin Əsədov kim idi?

Əsədov Məmməd Hüseyin Xudadat oğlu 1899-cu ildə Həştər-xanda anadan olub. 19 yaşında olarkən Qızıl Ordunun Xüsusi təyinatlı hərbi hissəsində qulluq etməyə başlayır. Böyük Vətən müharibəsi başlayanda əməliyyat şəraitini yaxşı bildiyi, bir neçə dildə sərbəst danışdığı və kəşfiyyatçı bacarığı olduğuna görə M.Əsədov Baş kəşfiyyat idarəsi tərəfindən İrana işləməyə göndərilir. Əsas iş istiqaməti isə ingilis və alman kəşfiyyatına qarşı əməliyyatların təşkilindən ibarət olur.

Beləliklə, 1943-cü ildə İran, antihitler koalisiyası rəhbərlərinin danışıqları üçün ən məqbul yer kimi seçilir. Bu, Stalinin təklifi idi. Konfransa hazırlıq tam məxfi şəraitdə aparılırdı. Bu barədə xəbəri olanlardan biri də Məmməd Hüseyin Əsədov idi. Müttəfiqlər hətta İran tərəfini təhlükəsizlik baxımından xəbərdar etmirdilər. Konfransın başlamasına 6 gün qalmış - 22 noyabr 1943-cü ildə İran tərəfinə məlumat verildi.

Noyabrın 24-də Baş komandanlığın üzvü, Baş qərargah rəisi, SSRİ marşalı Aleksandr Vasilevski gecə Astaraya gəlir və onu Məmməd Hüseyin Əsədov qarşılayır. Həmin gün gecə saat 4-ə qədər Astarada Məmməd Hüseyinin evində qalan marşal Vasilevski 2 saatdan sonra Əsədovla bir yerdə İrana keçir.

Tehran 43: erməni yalanının süqutu

Marşalın gəlişinin əsas məqsədi liderlərin görüşü vaxtı qoşun hissələrini təlimatlandırmaq və bir daha Stalinin göstərişi ilə təhlükəsizlik məsələlərini yoxlamaq idi. Noyabrın 26-da Stalin Tehrana gəlir və onun təyyarəsi Kalemorqe hərbi aerodromuna enir.

Noyabrın 28-də konfrans baş tutur. Həmin vaxt dövlət başçılara qarşı alman kəşfiyyatının sui-qəsd və terror aktı gerçəkləşdirəcəyi barədə məlumat alan Məmməd Hüseyin Əsədov da, öz növbəsində, təcili olaraq bu məlumatı rəhbərliyə məruzə edir. Vaxtında verilmiş məlumat nəticəsində planlaşdırılmış sui-qəsdin qarşısı çox peşəkarcasına alınır.

İlk dəfə bu sui-qəsdə bağlı geniş ictimaiyyətə mətbuat konfransı vaxtı 17 dekabr, 1943-cü ildə ABŞ Prezidenti F.Ruzvelt məlumat verir.

Bu sui-qəsdin qarşısının alınmasında müstəsna rolu olmuş Məmməd Hüseyin Əsədov iki mükafatla - "Lenin" ordeni və "Qırmızı ulduz" ordeni ilə təltif edilir.

Müharibədən sonra bu mövzuya bir neçə dəfə qayıdılır və sovet kəşfiyyatının rəhbərlərinin Stalinin 70 illiyinə bir sürpriz etmək fikirləri olur. Sürprizlərdən biri də o vaxt, yəni 1943-cü ildə 19 yaş olan kəşfiyyatçı Qevork Vartanyanın guya bu sui-qəsdin qarşısının alınmasında müstəsna rolu olması idi. Tarixi araşdırmalar göstərir ki, 1968-ci ilə qədər qapalı olmuş bu mövzu və Vartanyan söhbəti sonralar gündəmə gəlib.

Vartanyan kim idi? Bu barədə öz araşdırmalarında 1930-1940-cı illərdə SSRİ-nin hərbi və xarici siyasəti üzrə ekspert, tarixçi və jurnalist Vladimir Voronov yazırdı: "Vartanyanın atası Siyasi idarənin, sonradan da Daxili işlər Xalq komissarlığının ən aşağı səviyyəli agentı olub. Bir müddət İranda fəaliyyət göstərmiş və sonradan Rostova qayıdıb. Oğlu Qevork isə İranda qalıb. Vartanyan və onun ətrafındakı bir neçə gənc erməni, kimi isə döymək, soymaq, izləmək kimi xırda işlərlə məşğul olurdu və təbii ki, kəşfiyyat orqanları onlardan istifadə edirdi. Adlarını "uçan kavaleriya" qoyub, əsasən, ingilislərə qarşı xırda izləmə və təxribat xarakterli işlər görürdülər. Belə kiçik mahiyyətli tapşırıqları yerinə yetirən qrupun üzvünün ciddi casus şəkəsinə, ümumiyyətlə, xəbəri ola bilməzdi".

Yəni Vartanyan, hətta kəşfiyyatçı olsa belə, "Tehran - 43" məsələsinə onun heç bir aidiyyəti olmayıb. 1984-cü ildə ona Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı, ola bilsin ki, başqa tapşırıqların yerinə yetirilməsinə görə verilib.

Yaxın tariximiz olan 1999-cu ildə Xüsusi xidmət orqanları rəhbərlərinin Moskvada keçirilən görüşündə, Vartanyan bütün mükafatlarına görə azərbaycanlılara minnətdar olduğunu özü də etiraf edib.

Beləliklə, "Tehran - 43" əməliyyatının keçirilməsində və dövlət başçılara qarşı sui-qəsdin qarşısının alınmasında azərbaycanlı kəşfiyyatçı Məmməd Hüseyin Əsədovun müstəsna xidmətləri olub.

Bir sözlə, xalqı, eli-obası üçün, dövlətçilik naminə işlər görmüş, şəraf və ləyaqətlə yaşamış hər bir qəhrəmanımızı fəxrli yad etməliyik ...

Fəxrli deyə bilirik ki, xalqımızın 600 mindən çox oğlan və qızları cəbhəyə getmiş, minlərlə həmvətənimiz qələbə naminə canlarından keçmişdilər. Azərbaycan əməliyyat və kəşfiyyat imkanlarını da faşizmə qarşı müharibəyə səfərbər etdi. Müharibənin ən ağır illərində azərbaycanlı əsgər və zabitlər faşist ordu hissələrinə qarşı qəhrəmancasına müqavimət göstərmiş, eyni zamanda, partizan hərəkəti Qərbi və Şərqi Avropada dillər əzbərinə çevrilmişdi...

Osmanlı imperiyası. Bu çoxmillətli və çoxdillilikli türk dövləti tarixin ən böyük imperiyalarından biri və bütün dünyada yaşayan türklərin qürur mənbəyidir. Dövlətin əsası 1299-cu ildə oğuzların Qayı boyundan olan Osman bəy tərəfindən qoyulub. Banisinin Osmanogulları Bəyliyi adlandırdığı dövlət, sonralar nəhəng imperiyaya çevrilib – dünya tarixinə, siyasətinə böyük təsir göstərmiş. Üç qitəyə yayıldığı illərdə ən qüdrətli dövrünü yaşayan Osmanlı imperiyası mahiyyətə əsaslı Səlcuqlar tərəfindən qoyulan Türkiyə dövlətinin ikinci mərhələsi hesab olunur. Osmanlı sultanlarının həyatına nəzər salmaqda məqsədimiz bir türk imperiyasının yaranışı, mövcudluğu, dünya gücünə çevrilməsi kimi tarixi məqamları bir daha göz önünə gətirməkdir.

(Əvvəli ötən sayımızda)

Şah İsmayıl danışıqlar

Osmanlı tarixçiləri yazır ki, Yavuz Sultan Səlim Çaldıran döyüşündən sonra Şah İsmayılın sülh təklifini qəbul etmədi. O, Şərqi yürüşlərini davam etdirmək və daha böyük əraziləri nəzarətə götürməklə Səfəvi dövlətinin regiondakı nüfuzunu tamamilə məhdudlaşdırmaq istəyirdi.

Şah İsmayılın Sultan Səlimə yazdığı məktubdan görünür ki, o, ikinci müharibəni qətiyyətlə istəmir: "Artıq dövrümüzün İskəndərişən. Sən öz sarayına qayıt, mən öz sarayına. Müsəlmanların qanını axıtma, sülh üçün nə şərt desən, razı olaram. Ən doğrusu budur".

Osmanlı əsgərləri çox yorulmuşdular. Yürüşü davam etdirib ikinci döyüşə girmək onlar üçün fəlakət olardı. Səlim geri qayıtmağa qərar versə də, Şah İsmayıl tərəfdən gələ biləcək qəfil hücumdan qorunmaq üçün tədbir gördü. O, Mercidabık adlı strateji mövqeyə çatanda vəzir-əzəm Mehmet Paşanı 2000 yerli ilə birlikdə Diyarbəkiri tərəfə göndərmiş, özü İstanbula getdi.

Mehmet Paşa bir müddət Fərat çayı ətrafında qaldı. Səlim Şah İsmayıldan heç bir təhlükə gəlməyəcəyinə əmin olandan sonra onu saraya geri çağırdı.

Qərb yürüş hazırlığı

Yavuz Sultan Səlim Misir səfərindən qayıdıandan sonra güclü donanma yaratmaq üçün bəzi tədbirlər gördü. Səlimin kiminlə müharibəyə hazırlaşdığı bilinməsə də, Venesiya Respublikası artıq qorxuya düşmüş, digər Avropa dövlətləri arasında Osmanlıya qarşı müttəfiq axtarmağa başlamışdı.

Xəlifəlik iddiasını gerçəkləşdirən sultan

Hətta Papa X Leo da Osmanlıya qarşı ittifaq qurmaq üçün İspaniya, Avstriya, Fransa və İngiltərə dövlətləriylə müzakirələr aparırdı.

Osmanlı sarayının nüfuzlu dövlət xadimləri mühüm strateji önəm daşıyan Rodos adasının fəth edilməsi üçün Sultan Səlimə müraciətlər edir, onu müharibəyə başlamağa həvəsləndirirdilər. Lakin Səlim adanın tutulması üçün donanmanın hələ hazır olmadığını düşünürdü. Çünki ondan əvvəl Fateh Sultan Mehmet kimi böyük sərkərdə Rodosu fəth edə bilməyib, uğursuzluğa düçar olmuşdu.

İSƏLİM

Sultan Səlim həm donanmaya daha yaxşı hazırlaşmağa vaxt qazandırmaq, həm də hara hücum edəcəyini dəqiqləşdirmək üçün Ədirnəyə yollandı.

Sultanın ölümü

Sultan səfər zamanı xalq arasında "şir pəncəsi" deyilən çiban çıxardı. Dəhşətli ağrılara baxmayaraq, o, Ədirnəyə getmək fikrindən daşınmadı. Elə o vəziyyətdə də səfərə çıxdı.

Çorludakı qarargaha çatan sultan burada dayanıb, qırx gün Əhməd Çələbi tərəfindən müalicə aldı. Lakin bu müalicənin heç bir faydası olmadı. Sağalmaqdan ümidini kəsən sultan Ədirnədə onu gözləyən vəzir-əzəm Mehmet Paşa, Çoban Mustafa Paşa və Rumeli Bəylərbəyi Əhməd Paşanı yanına çağırdı.

O, Manisada vali olan oğlu şahzadə Süleymana da xəbər göndərdi. Süleyman gəlib çıxanda Səlim vəfat etdi.

Osmanlı sarayı xristian ölkələrinin hücumundan, içəridəki üsyançıların fəallaşacağından ehtiyatlanıb, sultanın ölüm xəbərini Süleyman şah İstanbula çatandan sonra elan etdi.

Bütün valilər, dövlət adamları dərhal İstanbula gəlib yeni padşahı təbrik edəndən sonra dəfn mərasimi keçirildi. Sultanın cənazə namazı Fateh Mehmet məscidində qılınıqdan sonra onu Mirzə sarayı adlanan yerdə – indiki Sultan Səlim məscidinin yanında – dəfn etdilər.

Yavuz Sultan Səlim özündən sonra dolu xəzinə, güclü ordu və bütün xarici təhlükələrdən xilas olmuş, əsrin ən böyük imperiyası adını almış bir dövlət miras qoydu.

Xəlifəliyi

Sultan Səlimin tarixi Misir səfərindən sonra müqəddəs torpaqlar Osmanlının nəzarətinə keçdi. 1517-ci ildə Məhəmməd peyğəmbərin xirqəsi, Uhud döyüşündə qırılan dişi, nizəsi və başqa əşyaları Sultan Səlimə təqdim edildi. Bununla da, islam xəlifəliyi Abbasilərdən Osmanlılara keçdi.

Yavuz Sultan Səlim Ayasofya məscidində baş tutan bir tədbirlə sonuncu Məmlük xəlifəsi III Mütəvəkkildən müqəddəs torpaqları təhvil aldı.

O dövrdə xəlifə olan III Mütəvəkkil İstanbula köçüb, ömrünün sonuna qədər Osmanlının nəzarəti altında, heç bir siyasi səlahiyyəti olmadan yaşadı.

Bununla belə, Osmanlı tarixində qəribə bir məqam da var. Hər nə qədər xəlifə titulu daşısalar

da, Səlimdən sonra gələn Osmanlı sultanları bu addan istifadə etməyiblər. Hətta Sultan Süleyman Qanuni kimi təmtəraqlı adları sevən padşah belə məktubləşmələrdə xəlifə titulundan istifadə etməmişdi.

Rəsmi olaraq ilk dəfə Kiçik Qaynarca sülhü imzalanarkən Osmanlı padşahı bir xəlifə olaraq Rusiyanın nəzarətinə keçən Krımın müsəlman əhalisinin hamiliyini öz üzərinə götürdü. Osmanlıda xilafət iddiaları Sultan Əbdülməcid dövrünə təsadüf etdi və bu iddialar Sultan II Əbdülhəmidin zamanında daha da gücləndi.

Səlimin mübahisəli sığması

Bəzi araşdırmaçılar Misir səfərindən sonra Səlimin qulağına sığa taxdığını iddia edirlər. Lakin bu mövzuda müxtəlif fikirlər mövcuddur. Bir çox tarixçilər isə sünni məzhəbinə qulluq edən Səlimin sığa taxmasına inanmaq istəmirlər.

Amma Səlimin sığa taxmasını islami bir mesaj olduğunu bildirənlər də var. Onlar bunu belə izah edirlər: "Yavuz Sultan Səlim Qahirə məscidinə girəndə yerli əhali ona Hakimül-haremeyn (Məkkə və Mədinənin hakimi) rütbəsini vermək istədi. O, bu rütbəni qəbul etməyərək, "Mən olsam-olsam, Hadimül-haremeyn (Məkkə və Mədinənin xidmətçisi) ola bilərəm" dedi və o dövrdə xidmətçilərin taxdığı sığalardan hazırladı, taxmağa başladı".

Başqa bir tarixi iddiada isə deyilir ki, Misir səfərində sığalı kişiləri görəndən sonra, "bunlar kimdir?" deyər soruşmuş, Misirdə qulların sığa taxdığını eşidəndən sonra isə "Biz də Allahın quluyuq" deyib sığa taxmağa başlamışdı.

Bu fikirlərlə razılaşmayan tarixçilər də var. Onlar Sultan Səlimin sığa taxmadığını, sığalı rəsmlərin Sultan öləndən sonra çəkildiyini iddia edirlər.

Yavuz Sultan Səlimin bəzək-düzəyi sevmədiyini, dəbdəbəli həyat yaşayan saray xadimlərini cəzalandırdığını deyən tarixçilər yazır ki, Sultan bir dəfə səfərdən qayıdarkən oğlu Süleymanı bər-bəzəkli paltarda görüb qəzəblənmiş və belə demişdi: "Sən belə geyinirsənsə, bəs anan nə geyinsin?"

Osmanlı idarəçiliyini, Osmanlı sultanlarını bütəşdirən Türkiyə tarixçilərinin içərisində sığalı şəklində Səlimə yox, Şah İsmayıl məxsus olduğunu deyənlər də var. Onlar fikirlərini belə izah edirlər: "Bu rəsmdəki padşahın başında şiə təriqətinin rəmzi olan qızıl bərk və bərkün üstündə İran şahlarına məxsus tac var. Üstəlik, şiə məzhəbində sığa taxmaq günah sayılır".

Bizdən əsrlər öncə yaşamış bir sultanın, doğrudan da, sığa taxıb-taxmadığını, necə geyindiğini, necə geyim tərəfdarı olduğunu bilmək o qədər də asan deyil. Heç vacib də deyil. Əsas olan həmin sultanın bir dövlət adamı, bir sərkərdə kimi portretini dəqiq müəyyən etmək, türk-islam tarixini yönləndirən bir şəxsiyyəti yaxından tanımaqdır.

MÖVLUD

Könlül HƏSƏNQULU

Bəlkə, bu şeirlər kiməsə mücərrəd bir fotonu xatırlatsın, amma mən burda bədii təxəyyülün axtarış şövqünü duyuram. Kimsə deyə bilər ki, Könlülün şeirlərində «avropalaşmış» ünsürlər, müxtəlif «izm»lərin qatqarışıq hiss olunur? Cavabında deyərəm ki, müasir şeir millilikdən, Şərq düşüncə tərzindən uzaqlaşmamaq şərti ilə özündə dünya şeir mədəniyyətinin müxtəlif çeşidlərinin təsirini də əks etdirirsə, bundan qorxmamağa dəyməz. Lap görmədiyini İspaniyadan da, Sezar Valvexoyadan, Əndəlis çöllüyündən də yazsa bilərsən, amma o şeirdə sən Şərq bədii təfəkkürünün daşıyıcısı kimi görürsən - Könlül Həsənqulunun şeirlərini oxuyub bunu duyacaqsan.

Vaqif YUSİFLİ

Kiçik formatda küçə

Küçədə əl izləri var –
Çəkilib üzüaşağı
Həzin bir sığal.

Damlarda göz yaşları...
Ordasa yaydı.

Ovcunda tutub bir kişi üst-üstə iki çörək,
Sol qolunda saati,
Əlində
Qara eynək.

Çörəyin üstündəsə
Qat-qat öpüş izləri – anamın dodaqları

Bu,
Sənin fotosəklin,dir,
Ata!

Qaranlıq

Gecənin
Silahları susdurub köndələn yıxan vaxtıdır.

Bax...

Ovuclarıma sıxmışam
Başımın üstündə qaynaşan qara qarğaların
Kin vurnuxan qanadlarını.

Və susdurmuşam,
Susdurmuşam içimdə
Züleyxanın qara zindan misalı,
Yusifə zülm edən məkrini,
Ağrılarımı...

Gecənin
Kor qaranlığıdır!

Gəl...

Ayı
Dağların ətəyinə,
Günəşi
Bir körpənin əllərinə tapşırmışam...

Tutsunlar,
Saxlasınlar sabahacan...

Qadının əsr surəsi

And olsun axşamçağına
İkinci vaxtına, əsr namazına, zamanına və ya
Peyğəmbərin əsrinə ki...

Mən idim o sübh çağtı səmada –
Gecədən doğan GÜNƏŞ kimi!

Gözlərimin yaşıyla yudum Qədr gecəsini...

Uzaqdan burnuma çörək ətri gəlir, Yuxum bitir

Böyük şair ürəyi

Mən silahı,
İnqilabı,
Üsyanları,
Qəhrəmanı
Yalnız şeirlərdə sevirəm.

Aç ovuclarımı sən –
Məğlub və azad!

Sünbüllərə sığal çəkərək gəl...

Silahlar qatıl,
Üsyanlar ağır,
İnqilablər ötrü,
Qəhrəmanlıqsa addır.

Zəif səhətimini,
Kədərli gözlərimini,
Və bir də o böyük şair ürəyini,
Yanımda da
Alışqanıyla siqaretini
Götür gəl...

Gözləyirəm –

Ovuclarımda qızıl buğda,
Əynimdə sedvan...

... zəmidəyəm.

Qarabasma

Ağır silahlar girir hər gecə yuxuma –
Yad dildə danışan əsgərlər
Od yağdırırlar çarpayım.

Üstümdən qırıcı təyyarələr uçuş tavanda,
Ardınca
Casadimə dərman səpir helikopterlər.

Hayqırtıma çatlayan divarlardan
Nəhəng traktorlar girir dörd tərəfdən –
Şumlayır meyitimi... Qarışdırır məni torpağa.

Sonra savaşı bitir,
Üstümə sular səpilir,
Ağrım kəsir.

Qarışdığım torpaqdan buğdalar yetişir
Və qarğalar...
Qarğalar uçuşur buğdaların üstündə.

Bayraqlar sancılır zəmiyə boz rəngdə,
Himn və əkinçi nəğmələri səslənir
Yad dildə.

Sonda buğdalar biçilir...
Uzaqdan burnuma çörək ətri gəlir,
Yuxum bitir.

Aqnostik məbədi

Mənim rütubətli təkliyim
Məbədə çəvirdi bu uçuş evi

İndi dinsiz məbəddir evim...

Gecənin lal qaranlığında
Duyursanmı Şimalda kilsə zəngini?
Odur mənim nəbzim
Çırpınır gecələr
Boynumun şah damarında

Mənim dinsiz məbədimdə siqaret kötükləri
Yarışır kilsə şamlarıyla;

Sonra yıxılıb
Ayaqlarımdan asılı qaldı budaqda,
Avqustun yandırdığı səkini boyadı qırmızıya –

Şüarlar yazdı öz kölgəsinə axan qanıyla!!!

Sinəsində parçalandı oxunmamış nəğmələr...
O səhər solcuları
Şairlə birgə güllələdilər...

Dəmir çarpayıda qızdırma

Sevgili Moskva
Və ordaki uşaqlığım – qırmızı çantalı qızciğaz,

Qızdırmanın içində
Yeni yaşama kürəyi üstə uzanmışam çarpayıda,
Gözlərimi yumub addımlayıram
Üzü "Voykovskaya" metrosuna.

Tavandan özünü asan lampanın işığı
Arsızca gözlərimə dolur,
Canlandırdığım küçəni
Sakinləri qarışıq narıncı untək qovurur.

Sonra
Var gücüylə üfürür qovurduğu un yığımı
Göz qapaqlarına.
Hər tərəf sapsarı şüa...
O əzəmətli küçə bir andaca yanib sovrulur.

22:16. Otuz doqquz dərəcə qızdırma...
18:30-dan bəri bu dar otağa gur işıq saçan
Kiçik elektrik lampasıyla
Çarpışmaqdayam.

00:23. Sevgili Moskva... Sənə qaçmaqda
Ayaqlarım kimi gözlərim də acizdir indi –
Qızdırma güllə yarası kimi
Yıxıb məni bu dəmir çarpayuya.

Üstəlik,
Tavandan baxan 120 voltluq elektrik lampa...

Səni sayıqlamaq kimi,
Sənə qaçmaq da var qırx dərəcə qızdırmada;
Alnımı pəncərəyə yapışdırıb
Qaranlıq tunelə baxıram metro qatarında.

Uşaq gözlərimlə gözləyirəm
Bu dəqiqələrdə qatarın meşəyə çıxmasını.
Meşədən mənə əl yelləyən
Gülürüz "Olimpiya Ayısı" hələ də ordadırmı?!

Qırmızı evlərin damında buludtək qar topaları,
Ağaclarımdakı dələlər...
Meşələrimdə qaçısan məsud cöl dovşanları...
Qovaqlardan,
Kükünlərdən
Sırğa kimi sallanan sırsıraların da yadımdadı...

Bunları Qafqazda unutmaq çətindir, Moskva!

Sevgili ana...
Burda mən qırx dərəcə qızdırma içində
Dəmir çarpayuya düşdüyüm kimi,
Orda ağaclarımdan yerə – qarın içində
Şaxta vurmuş sərcələr düşüb itirmi?

İndi heysiz əlim bu yüngül adyalı üstümdən
Bir ağır dünya kimi qaldırıb sağ tərəfə atır,
Ayaqlarım sənin soyuq,
Ağappaq qar örtüklü küçələrinə doğru addımlayır...

Hər közərtisində yanır eyni dua
Çəkilib ciyərlərimə
Üflənilir pəncərədən küləyin arfasına –
Tel-budaq yanvar ağaclarına...

İbadət –
Mənim dodaqlarımda!!

Gecənin kor qaranlığında
Bir alışar
Bir sönməz o vəhşi dua
Dodaqlarımın arasında

Mənim közərən gecəmdə
Ulayır sübhəcan bir həzin sancı –
Bıçaqtək sancılıb sinəmə
Bu körpə çiğirtləri!

Mənim dinsiz məbədimdə
Sonsuz səmadır indi qara külqabı –
Sonuncu siqaret kötüyü ilə
Sökürəm dan yerini ilmə-ilmə

Yuxulayır dilimdə o vəhşi dua
Yumub dodaqlarımı
Qovrulub yatıram ağrıların ağuşunda.

Federiko Qarsia Lorkaya

Sükutda bir atəş qorxusu vardı!!!

İlk güllə sınaq üçün havaya açıldı...
Silah köhnə silahıydı,
Silah hələ yararlıydı,
Silah
Şairləri yaxşı tanıyırdı –
Alından,
Sinəsindən,
Dizlərindən
Və əllərindən...

Ən çox əllərindən alınırdı
Onların həyatı!

Silah onların
Bircə kürəyinə yol tapmamışdı.

Atəş açılanda
Açırdı o sərcə də
Çilli qanadlarını havaya.

**Əziz NESİN,
(Türkiyə)**

Biz Ankaranın Mal-təpə məhəlləsində oluruq. Əslimiz ankara-lı olmasa da, paytaxtın köhnə sakinlərindən. Maltəpədə bizim dalanda üçüncü ev xalamın mülküdür. Xalam ömrünü sizə bağışlayan sonra, bu evə köçmüşük.

Məhəlləmizdə Tarzan adlı bir köpək var. Bura hardan, nə vaxt gəldiyini bilmirik. Bəlkə də, lap kiçik vaxtımdan burda qalıb. Yaşını da bilən yoxdur. Bu barədə məhəllədə kimdən soruşsanız, cavabında: - Mən bu məhəlləyə gələndə Tarzan artıq qoca köpək idi, - deyir.

Amma bu da Tarzanın yaşını, təxmini də olsa, müəyyən etməyə əsas vermir. On səkkiz il olar ki, biz bura gəlmişik. Xalam öləndən sonra biz bu evə köçdüyümüz zaman Tarzanın hay-hayı gedib, vay-vayı qalmışdı. Qonşumuz Memduh bəy 21 ildir bu məhəllədə yaşayırlar. Onlar bura gəldikləri vaxt da Tarzan vardı, qoca bir köpək idi. Baqqal İlyasın deyiyinə görə, Tarzanın yaşı otuzu ötməlidir. Çünki o, bura 30 ildir ki, gəlib. Tarzanı da elə bu kökdə gördük.

Dəmiryol nəzarətçisi Mehmet əfəndi isə deyir ki, Tarzanın yaşı 40-ı çoxdan keçib, bu məhəlləyə köçdükləri zaman Tarzanın azı 3-4 yaşı vardı.

Dürriyə bibi özünün Tarzandan cavan olduğunu hey təkid eləyir. Bu hesabla isə, Tarzanın yaşı görək 50-ni çoxdan keçmiş olsun.

Ona "Tarzan" adını kimin verdiyi də bəlli deyil. Elə bil ki, it rastına çıxan hər kəsə:

- Mənim adım Tarzandır, - deyər, özünü tanıdır.

Tarzanın sarı-boz rəngdə, qısa tükləri var. Nə çox kiçik, nə də çox böyükdür, ilk ağılıma gələn adı kiçik itlərdəndir. Topal olmasa da, elə hey ayağını çəkər. Məhəllə uşaqları onu daşa basır, vururlar. Zavallı itin dörd ayağının dördünün də eyni vaxtda salamat olduğunu görmək səadətə hələ heç kəsə nəsis olmayıb.

Çolma-çocuğun ən böyük əyləncəsi elə Tarzandır. Yazığın belinə minirlər, heç cıqırını da çıxarmır. Beli bükülə-bükülə, üstündəki uşağı daşımağa çalışır. Uşaqlar bununla da kifayətlənir, ikisi birdən Tarzanın belinə minir. Tarzanın beli qırılır, taqəti tükenir. Beş-altı gün belini dikəldə bilmir, tozlu küçələrdə sürünə-sürünə qalır.

Lap balacalar isə, quyruğunu çəkir, ora-burasına iynə batırırlar. Biçarə Tarzansa, heç elə bil it deyilmiş, quzu kimi lal-dinnməz durub baxır. Yalnız canı çox ağrımış olarsa, başını yaramaz uşaqlara tərəf çevirir, sarı rəngli, çirkə bəmiş gözləri ilə ağıllı-ağıllı baxır. Bu da kar eləməyə, köpək səsinə bənzəməyən yanıqlı bir səslə inildəyir.

Məhəllə uşaqlarının əyləncələrinin tacı isə, Tarzanı hamılıqla birdən daşa basmaqları sayılır. Bir də görürsən ki, Tarzanı bir divara söykəyib özləri üçün hədəfə çeviriblər. İti daşa basır, sanki təlim keçirlər.

Bir axşam evə gəlirdim. Gördüm ki, on-on beş uşaq bir sıraya düzülüb, əllərində daş, hazır vəziyyətdə gözləyirlər. Elə bu vaxt biri: - Atəş! - deyər komanda verdi. Gözünə döndüyüm uşaqlar da, buna bənd imişlər kimi, əllərindəki daşları Tarzana sarı tolazladılar.

- A bala, neynirsiniz? - soruşdum. - "Gülləbaran" oynayırdıq, dayı, - deyər dilləndilər.

Uşaqlar da, uşaq oynayır da. Biz də uşaq olmuşuq, biz də Tarzanla beləcə o qədər oynamışdıq ki...

Başına nə oyun açırlar-açınlar, Tarzan məhəlləmizi tərk eləmir. Baş bərkədi. Əşi, uşaqlar bir yana qalsın, bu bədbəxt heç böyüklərdən də bir nəvəsi görməyib. Məhəlləmizdəkilər Tarzana, heç olmasa, bir dəfə daş atmağı bu məhəlləli olmağın başlıca şərtlərindən biri sayırlar. Elə ki Tarzan çəşib kiminsə ayaqlarına dolaşdı ha, - atası yandı! O saat onu təpiklə vurub yerə sərilər. "İtil burdan, yaralı-birəli köpək!" - deyirlər. Onun heç yara-xorasız vaxtlarını da görməmişəm. Biz uşaq olanda onun qulaqlarını kəsmişdik, bizdən sonrakılar da quyruğunu kəsdilər.

Tarzanın qarnını necə doldurduğunu da məlum deyil. Nə bizim məhəllədən başqa bir yerə gedər, nə də məhəlləməzdən bir kimsə ona bir parça yavan çörək verər. Nə yeyər, nə içər - bəlli deyil. Bunu düşünmək belə, heç birimizin ağına gəlməyib.

Bir arada bələdiyyə qulluqçuları kiçik itlərini öldürürdülər. Bu tamaşanı, heç olmasa, bir dəfə görmüsünüzmü? Əşi, başqa ələmdir! Bir maşın gəlir, itöldürənlər maşından düşürlər. Əllərində təxminən iki metr uzunluğunda maşaya oxşar karastı olur. Bu karastıların ucları itidir. Bununla düşürlər itlərin canına. Karastının ucları itin qarnına girir, sonra da ki, yarasından qan axan köpəyi qaldırıb maşına atırlar.

İtöldürənlər bizim Tarzanı da yaxaladılar. Bütün məhəllə camaatı bu mənzərəni seyr edirdi. Dəmir alətin iti ucları qarnına girincə, Tarzan ağlayırmış kimi bir səs çıxardı. Sonra başını çevirib bizə baxdı. İtöldürən Tarzanı havaya qaldırdı, maşına atarkən isə, gözlənilməz hadisə baş verdi. Tarzan çürpədi, dardındı, qarnı yırtılırsa da, karastının "cəngindən" qurtula bildi. Qanı axa-axa, qaçıb uzaqlaşdı.

Ertəsi gün Tarzanı yenə məhəllədə gördük. Bir müddət yaralı gəzdi, süründü. Sonra yaxşılaşdı.

İtləri bu sayaq alətlərlə öldürməyin insanlıqdan uzaq olduğu barədə çoxlu şikayətlər edildiyindən, bundan sonra köpəkləri tufənglə vurub öldürməyə qərar verildi.

Bəli, nə başınızı ağrıdım, bir gün köpək ovçuları bizim məhəlləyə də gəldilər. Bu, çox əyləncəli bir ov idi. Sahibləri öz itlərini evdə saxlamışdılar.

Tarzanı vurmaq çətin olmadı. Güllə heyvan-cığazın sol döşündən dəydi. Yerə yixildi. Amma ovçular onu tuta bilmədilər, qaçıb getdi.

Onu yaralı-birəli, yenə məhəllədə gördük. İtöldürənlər, səhvən, sahibi olan bir iti də vurmuşdular. Sahibi də sayınlardanandı. Buna görə də, itləri tufənglə vurmağın da insanlığa yaraşmayan hərəkət olduğu məlum olandan sonra, bu üsuldan da əl çəkdilər. İndi də köpəkləri zəhərləməyə başladılar.

İtzəhərləyənlər, elə bil, iy bilirdilər, bizim məhəlləyə də gəldilər. Məhəlləmizdən, Tarzandan başqa, daha iki it zəhərləti yemişdi. Heyvanlar bir qədər sonra yerə sərilib gəbərdilər. Köpəklərin ikisinin sahibi vardı. İtlərinə sarımsaq qatqı içirdilər ki, bəlkə xilas olurlar. Amma əlac olmadı, ikisi də öldü. Yalnız Tarzan xilas ola bildi. Hamımız elə bildirdik ki, artıq ölüb. Çünki onu heç kim xilas etməyə çalışmamışdı. Gecəyə kimi düşdüyü yerdə hərəkətsiz qalmışdı. Səhər tezdən gördük ki, budur, Tarzan ayaq üstədi. Uşaqlar sevincək halda: - Yaşa, Tarzan! - qışqıra-qışqıra, onu daşa basmağa başladılar.

Günlərin bir günü məhəlləmizə bir amerikalı ailəsi köçdü. Və həmin gündən də Tarzanın bəxti açıldı. Əvvəlcə amerikalının on dörd yaşlı oğlu Tarzana yemək verməyə başladı. Sonra onu evlərinin bağçasına buraxmağa başladılar. Onunçün bir evcik də tikdilər. Üç-dörd ayın içində Tarzan dəyişdi, nə dəyişdi! Bir dəri-bir sümük qalmış Tarzan dumbul kimi oldu. Gözlərinə işıq gəldi, tükləri par-par parıldadı. Bam-başqa bir heyvan oldu... Tarzan bu qədər gözəlləşincə, hamımız onu sevməyə başladıq. Axı gözəl heyvanı kim sevməz?! Məhəllə uşaqları ona çörək atmağa başladılar. Təkcə çörək yox ey, daha nələr!.. Məhəllədə hansı evə at gəlsəydi, evin xanımı sür-sümüyü Tarzan üçün ayırır, oğluna: - Götür bunları, apar Tarzana ver, - deyirdi.

Tarzanın yeməyi əskik olmurdu. Bir sözlə, hamımızın fikri-zikri Tarzanın yanında idi.

- Amanın bir gününü, Tarzan susuz qalmasın. Ağzı var, dili yox, heyvancığazın. Yazıq susuzluqdan yanar ha!

- Tarzan üçün ət aparın!.. Amerikalılar Tarzanı iki-üç gündən bir çimirdirdilər. Tarzan par-par yanırdı. Qadınlar:

- Ay uşaq, - deyirdilər, - siz də Tarzanı çimirdirsiniz!..

Qış gəldi. Amerikalılar Tarzanı evin alt mərtəbəsində saxlamağa başladılar. Amma onlar iti içəri apar-

mazdan ə v - v ə l, m ə - h ə l - l ə d ə a r t ı q dedi-qodu başlamışdı:

- Heyvanı soyuqdan donduracaqlar...

- Qışın bu qiyamətində də heç iti bağçada saxlayarlar?...və s. və i.a.

Bəli, qış da keçdi. Məlum oldu ki, yazda amerikalılar vətənlərinə qayıdacaqlar. Bu arada söz çıxdı ki, Tarzanı da aparmaq istəyirlər. Pəh, məhəlləmizdə bir müsibət qopdu ki, gəl görəsən! Bəs nə bilmişdiniz, haqqımız da vardı, hələ bir beş də üstəlik!

Dəmiryol nəzarətçisi Mehmet əfəndi irəli çıxdı:

- Heç, yerindən tərpedə də bilməzlər, - dedi. - Məhəlləmizin köpəyini hər yoldan ötənə verəcəyik? Yiyəsi ölmüşdü elə!

Dürriyə bibinin gözlərinin yaşı sel kimi axırdı. Ağlaya-ağlaya deyirdi ki:

- Heyvancığaz əlimdə dünyaya göz açdı, böyüdü. Mən Tarzanı heç kimə vermərəm. Bircə Amerikaya getməyi çatmırdı. Vallahi ki, evlərinə başlarına uçuraram!

Baqqal İlyas söhbətə qarışdı: - Ay balam, kimin köpəyini kimə verirsiniz? İt ki mənimkidir? Onu lap körpəlikdən özüm bəsləyib böyütmüşəm.

Məmduh bəy məhəlləmizin ən oxumuş olduğu adam, qanunlara görə danışmağa başladı:

- Heç narahat olmayın, heç yerə apara bilməzlər.

- Niyə ki? - deyər, soruşduq.

- Çünki, qanunlar yol vermir. Tarzan burda doğulub, böyüyüb, bu məhəllədə yetişib. Necə ola bilər ki, onu yad bir ölkəyə aparsınlar? Axı, pasport verməzlər, bu bir... Ondan sonra...

Kişinin sözü ağzında qaldı. Bütün məhəllə ayağa qalxmışdı. Tarzana görə məhəllədə Amerika əleyhinə dəhşətli bir əhval-ruhiyyə baş qaldırmışdı. Az qala, bir faciə də baş verəcəkdə. Nə faciə? Bu saat deyim də. Məhəlləmizdə Özgür adında bir universitet tələbəsi var. Bir gün necə olubsa, qəhvəxanada deyib ki, əşi, qoyun, apar-sınlar da, heç olmasa, heyvanın canı qurtarar, bir ağ günə çıxar... Pəh, az qalmışdı ki, oğlandan ötrü Linç məhkəməsi qursunlar.

- Necə yəni "heç olmasa, heyvanın canı qurtarar?" Bu nə deməkdir?

Biçarə tələbə: - Yox ey, məqsədimi düzgün başa düşmədiniz. Bu saat izah edim, - desə də, qulaq asmayıb baş-gözü-nü yarmışdılar. Yazıq, canını birtərə qurtara bilməmişdi.

Amerikalıların evləri qarşısında toplaşırıq, - Tarzanı istəyirik, - deyib bağırırdıq. Onlardan isə heç bir səs çıxmırdı.

- Amerikalılar bizim Tarzanı aparmaq istəyirlər, - deyər, polis idarəsinə getdik. Komissar bizi dinləyib dedi:

- Bir şikayət yazın ki, köpək sizinkidir. Sonrasına əncam çəkərik.

Bütün məhəllə adından "Tarzan bizimdir!" - deyər, bir şikayət ərizəsi tərtib etdik. Ayrıca olaraq, "Biz Tarzanımızı vermərik!" tələbnaməsi altına da imza topladıq. İş get-gedə daha da böyüyürdü. Qonşu məhəllələr də bizə həmrəylik göstərirdi.

Bu arada, günlərin bir günü gördük ki, amerikalılar əşyalarını satın getməyə hazırlaşır. Biz onların qəpəsini kəsdirdik. Onlar isə Tarzanı maşına qoydular. Bir-başa təyyarə meydanına gedəcək, birlikdə təyyarəyə minəcəkdilər. Amerikalı etirazımızı gördüncə dedi:

- Əlli dollar verirəm, köpəyi satın mənə.

Bu söz bizim səbir kasamızı daşdı. Əcəb işdi, cibində dolları var deyər, bu amerikalı nəyimiz varsa satın alacaq?

- Əlli yox ey, lap yüz dollar, min dollar versən də, Tarzanımızı vermərik! - deyib, qəzəbimizi bildirdik.

Zavallı Tarzan da, yazıq-yazıq baxır, sanki: - Nə olar, məni bu amerikalının əlindən qurtarın, - deyər, yalvarırdı.

Uşaqlar, qadınlar ağlamağa, qışqırmağa başladılar. Hay-küyə polis də gəlib çıxdı. Tarzan məsələsindən xəbərləri vardı. Amerikalıya dedilər:

- Mister, bu köpəyi apara bilməyəcəksiniz.

- Nə səbəbə? - deyər, amerikalı çəşqin halda soruşdu.

- Çünki sahibi var!..

Xülasə, polisin köməyi ilə Tarzanımızı amerikalının əlindən qurtara bildik. Amerikalılar da arxalarına baxa-baxa getdilər.

İndi Tarzan bizimdir. On günün içində yenə də əvvəlki halını aldı. Sısqalaşdı, qabırğaları çıxdı, yara-birə içində itib-batdı. Büsbütün bizim məhəllənin köpəyi oldu. Uşaqlar səhərdən-axşama kimi onu daşa basır, ora-burasına iynə batırırlar, belinə minirlər.

Keçən axşam evə gəlirdim. Gördüm ki, uşaqlar Tarzanı başaşağı vəziyyətdə ipi ayaqlarına keçirib ağacdan asıblar. Əllərində biçəq vardı.

- Yenə nə hoqqa çıxarırsız, ay uşaq? - soruşdum.

Dedilər ki, məktəbdə müəllim qurbağa kəsərək, ürəyini onlara göstərib. İndi onlar da Tarzanın üzərində eyni əməliyyatı aparmaq istəyirlər.

...Tarzan bir neçə gün yara-xora içində dolaşdı. Sonra yaxşılaşdı. Yenə məhəllənin küçələrində yığıla-dura, gəzib dolaşır.

(hekayə)

Tarzanın sahibi kimdir?

Bu səhifəni uşaqlar, yeniyetmələr üçün hazırlamışıq. Amma bu heç də o anlamda gəlməsin ki, səhifəmizi oxuyarkən böyüklər zövq almayacaq. Mütləq alacaqlar, çünki elm öyrənmək, savad almaq insanın əbədi, həmişəcavan arzularındandır. Bəşəriyyət zaman-zaman adamları iki yerə bölüb: savadlılara və bilsavdlara. Bütün sivilizasiyalar ona görə sivilizasiya olub ki, içindəki savadlı kəsim, düşünən insanlar artıb, fərqli bir mədəniyyət yarada bilib.

Müasir dövrdə elmə, biliyə can atmaq daha vacibdir, çünki dünənə kimi qarşımızda bir sirr olaraq qalan çox mətləblər artıq çözümlə-çözülə gedir, bildiklərimiz artır, bilmədiklərimiz azalır. Amma nə qədər öyrənsək də, bilmədiklərimiz bildiyimizdən qat-qat çox olaraq qalacaq.

Səhifəmizi müntəzəm izləsəniz, minlərlə mürəkkəb sualın sadə cavabını tapacaqsınız. Bu mətləblərin əksəriyyəti ilə orta məktəbdə rastlaşmışıq, amma təəssüf ki, dərslərimizin, nədənsə həmişə qəliz olan elmi dili ucbatından çox şey əxz edə bilməmişik.

Biz heç də o iddiada deyilik ki, "Hər suala bir cavab" rubrikamızı izləyə-izləyə savadlanacaq, alim olacaqsınız. Məqsəd uşaqlarımızın dünyagörüşünü genişləndirmək, onları həmişə diqqət mərkəzində olan maraqlı həmsöhbətə çevirməkdir.

İlqar ƏLFİ

Dünyanın yeddi möcüzəsi varmı?

Qədim zamanlarda insanlar inanmazdı ki, "dünyanın yeddi möcüzəsi" adlandırdıqları tikililər, qurğular bir zamanlar məhv olub gedəcək. Əslində isə, həmin yeddi möcüzənin birindən başqa hamısı artıq çoxdan yer üzündə yoxdur!

Bizim zamanəmizə yetişən yeganə möcüzə Misirdə Xeopsun piramidasıdır. Təxminən, 5000 min il qabaq inşa edilən bu tikili fironla onun xanımının dəfn olunduğu yerdir.

Dünyanın ikinci möcüzəsi müasir İraq ərazisində yerləşən qədim Babil şəhərinin divarları hesab olunurdu. Həmin divarlar eramızdan əvvəl 600-cü ildə məşhur hökmdar Navuxodonosur iradəsiylə ucaldılmışdı. 100 metr yüksəkliyində olan kərpic divarlardan indi yalnız xarabalıqlar qalıb.

Üçüncü möcüzə Yunanistanın Olimpiya şəhərində heykəltəraş Fidinin düzəltdiyi Zevs heykəli sayılırdı. 12 metr hündürlüyündəki mücəssməyə qızıl paltar geydirmişdilər, Zevsin bədəni fil dişindən yonulmuş, gözləri qiymətli daşlardan düzəlmişdi. Bu heykəl də bizim günlərə gəlib çıxmayıb.

Dördüncü möcüzə müasir Türkiyə ərazisindəki qədim Efes şəhərində ilahə Diana mədəbi idi. Tikilinin damını lay qayalardan yonulmuş 18 metrlik sütunlar saxlayırdı. Məbədin içində isə ən məşhur yunan rəssamlarının əl işləri vardı. Məbəd bizim eramızın 262-ci ilində Efesi qəsb edən qot döyüşçüləri tərəfindən yandırılmışdı.

Beşinci möcüzə bizim eradan əvvəl 353-cü ildə, müasir Türkiyə ərazisindəki Galikarnas şəhərində ölən çar Mavzolon məqbərəsi sayılır. Tikili o qədər dəbdəbəli və bahalı imiş ki, biz bu gün də təmtəraqlı, bəzək-düzəklə məqbərələrə "mavzoley" deyirik.

Dünyanın altıncı möcüzəsi Rodos Nəhəngi – günəş ilahəsi Heliosun bürünc mücəssəməsi idi. Onun hündürlüyü 32 metrə çatırdı və heykəl Rodos adasında yerləşirdi. Eramızdan əvvəl 224-cü ildə baş verən zəlzələ onu da məhv etdi.

Yeddinci və sonuncu möcüzə isə Farosdakı mayak sayılırdı. Onun inşasına eramızdan əvvəl, 283-cü ildə Misir sahilləri yaxınlığındakı Faros adasında başlanmışdı. Elə hesab olunur ki, həmin mayakın hündürlüyü 180 metrə çatırmış. Onun başında gəmilərə limanın yolunu göstərən tonqal yanırırmış. Bu mayakın işığı insanlara 1500 ildən artıq qulluq etmiş, sonra isə dəhşətli bir zəlzələ nəticəsində əzəmətli qurğu yerlə yeksan olmuşdu.

Niyə Pasxada yumurta boyayırlar?

Pasxa ən vacib dini bayramlardandır. Həmin gün İsa Məsihin Dirilməsi günü kimi qeyd olunur.

Hər il Pasxa bayramı müxtəlif vaxtlara düşür, amma mütləq yaz vaxtı olur. Beləliklə, xristianlığın yayılmasıyla Pasxa bayramına yazın gəlişiylə əlaqədar bir çox qədim mərasimlər də əlavə olunub. Bu mərasimlərin əksəriyyəti öz kökünü xristianlığaqədərki dövrdən götürür.

Hər suala

Bütün Müqəddəslər gününü nə vaxtdan bəri bayram edirlər?

Müəyyən zamandan bəri Bütün Müqəddəslər günü bir çox dünya dövlətlərində ən sevimli bayramlardan birinə çevrilib və geniş qeyd olunur. Bütün Müqəddəslər günü oktyabr ayının 31-nə təsadüf edir və payızın gəlişini simvolizə edir. Druidlər (Qalliya, Bretan, İrlandiyada mövcud olan qədim inancın ardıcılıarı) payızın gəlişini 31 oktyabr gecə yarısından başlayaraq, növbəti gün – noyabrın 1-i də daxil olmaqla, çox geniş qeyd edirdilər.

Onların inancına görə həmin gecə ölüm tanrısı Saman həmin il ölmüş insanların qəzəbli ruhlarını toplayır və onları heyvan bədənə keçirməklə cəzalandırır. Təbii ki, belə bir yığıncağın mövcudluğu ideyanın özü belə, adamları möhkəm qorxuya salırdı və onlar həmin gün bir yerə toplaşır, tonqallar qalayıb qəzəbli ruhları güdürdülər. Bütün cadugar və kabusların iştirakıyla keçirilən Müqəddəslər gününün qeyd olunması təxminən belə başlandı. Hətta müasir dövrdə belə, Avropanın müxtəlif yerlərində insanlar buna möhkəm inanırlar!

Əvvəllər bu bayram əsasən, kilsələrdə keçirilən sadə mərasimlərdən ibarət idi. Lakin bütün Avropada insanlar bayramı bəhanə edərək şadanalıq edir, kabuslar barədə cürbəcür əhvalatlar danışır bir-birini qorxudur, əylənirdilər. Beləliklə, bu bayram bir payız bayramı olmaq yerinə, bütün qeyri-adi, sirli hadisələrin günü, cadugərlərin və cürbəcür kabusların gününə çevrildi.

Bütün Müqəddəslər günü ilə bağlı olan bəzi adətləri sizin üçün xatırladaq: Deyirlər ki, həmin gecə gənc qızlar balışlarının altına alma qoysalar, yuxularında öz adaxlılarını görəcklər. Bayram günü evin qapısını, yaxud mebelindən nəyisə oğurlayıb bunun günahını şər qüvvələrin üzərinə yıxmağa çalışırlar. Və təbii ki, həmin gün kimsə qəbristanına yaxınlaşmır, çünki bütün şər ruhların covlan edən vaxtıdır...

Müasir zamanda isə bu bayramda böyük bir yumor var. İnsanlar həmin gecə o cahil inancları yada salır, xatırlayır ki, gülmək, məzəllənmək üçün bir bəhanə olsun.

Əlifbanı kim birinci fikirləşib?

Əlifbanın hərfələri əslində, səslərin işarələridir. İngilis əlifbasının hərfələri 2500 yaşlı olan Roma əlifbasına əsaslanır. Onun baş hərfələri eramızdan əvvəl 3-cü əsrdə işlənen Roma hərfələriylə demək olar ki, eynidir.

Əlifba kəşf olunmadək, insan hansısa hadisələri qeyd etmək üçün, bir xəbəri çatdırmaq üçün təsvirlərdən istifadə edirdi. Bir neçə antilopun qrup şəklində çəkilməsi "bura yaxşı ov yeridir" demək idi. Yəni bu şəkillər əslində, yazının bir forması sayıla bilərdi. Belə "təsviri yazı" qədim Babilədə, Misirdə və Çində geniş yayılmışdı.

Zaman keçdikcə, təsviri yazı da dəyişikliklərə uğradı. Təsvir obyektin sadəcə şəklini verməkdənsə, obyektə bağlı ideyanı çatdırmağa başladı. Məsələn, ayaq şəklində "getmək" feilini çatdırıla bilərdi. Yazının bu dövrünü "ideoqrafik", yaxud "ideyanı təsvir edən" adlandırlar.

Lakin belə yazının problemi bu idi ki, ayrı-ayrı adamlar onu fərqli anlama bilirdilər. Tədrisən bu metod da dəyişirdi. İşarələr səs kombinasiyalarını ifadə etməyə başladı. Məsələn, əgər "id" sözü "əl" demək idisə, əl şəklində "id" səsini ifadə edirdi. Odur ki, hər dəfə "id" səsini çatdırmaq istəyəndə, əl şəklindən istifadə edirdilər. Yazının bu mərhələsini "sillabik yazı" adlandırmaları.

Babil və Çində yazının inkişafı bu səddən aşma bilmədi. Misirlilər isə ayrı-ayrı səsləri, yaxud sözlərdəki yalnız samit səsləri ifadə edən, 24 işarədən ibarət əlifba kimi bir şey yaratdılar. Lakin öz kəşflərinin əhəmiyyətini sonadək dərk edə bilmədilər.

Təxminən 3500 il qabaq Aralıq dənizinin sahillərində yaşayan xalqların bir kəşfi onları əlifbanın yaradılmasına yaxınlaşdırdı. Onlar birdən başa düşdülər ki, bir işarə ilə eyni səsi bütün yerlərdə göstərmək olar. Onlar bu məqsədlə məhdud sayda işarələr düzəldilər. Bax, belə işarələr ilk əlifba oldu.

Əlifbanı ilk dəfə qədim finikiyalılar və yəhudilər tətbiq etdilər. Yunanlara əlifbanı elə finikiyalılar verib. Qədim romalılar isə yunan əlifbasına bəzi düzəlişlər və əlavələr edib işlədirdilər. Romadan isə latın əlifbasını bütün Qərbi Avropa götürdü. Müasir əlifba belə yarandı.

Təxminən bu minvalla, latın dilindən ingilis, norveç, isveç, danimarka dilləri əmələ gəldi. Holland dili isə erkən alman dilindən yarandı.

Özünə bənzər başqa dillərin yaranmasına səbəb olan ilkin dil həmin dillərlə bir yerdə "dil ailəsi"ni yaradır. Bizim Azərbaycan dili türk dilləri ailəsindəndir.

İngilis dili necə yaranıb?

Müasir dövrdəki bütün dillərin törədiyi ilkin bir dil var. Yuxarıda dedik ki, həmin bu ilkin dil ondan törəyənlərlə bir yerdə "dil ailəsi"ni təşkil edir.

İngilis dili hind-avropa dilləri ailəsinə daxildir. Həmin ailədə həm də fransız, italyan, alman, norveç, yunan, rus, fars, hind dilləri də var.

Hind-avropa dilləri ailəsində müxtəlif qruplar mövcuddur. İngilis dili qərbi-tevton qrupuna aiddir. Əslində, ingilis dili öz başlanğıcını beşinci əsrin əvvəllərindən, Şimal dənizlərinin o üzündən gələrək indiki Böyük Britaniyanın bütün ərazisində məskunlaşmış kelt qəbilələrinin torpaqlarını işğal edən yadellilərin hücumundan götürür.

1066-cı ildə Fəttah Vilhelm normand-fransız dilini özünün saray dili elan etdi. "Normand dili" əvvəlcə əhalinin ən imkanlı təbəqəsi arasında dəbə düşdü. Amma tədrisən, bu dil daha geniş yayıldı və nəticədə anqlosakson dilindən tamam fərqli bir dil yarandı. Müasir ingilis dilinin əsasını da məhz həmin dil təşkil elədi.

Jarqon necə yaranıb?

Jarqon, yaxud slenq, standart dilin variasiyası, ya da süni olaraq dəyişdirilmiş şəkildir. Əgər diqqət etsək, jarqonların müxtəlif növlərini görə bilərik.

Məsələn, jarqon bir neçə sözün birləşməsindən (məsələn, ştrejxbreker); sözlərin ixtisarı (məsələn, mayk, ok); səs təqlidi vasitəsilə (məsələn, bum); sözlərin xarici dillərdən götürülməsi (məsələn, samuray, drayver) və sairə yollarla yaranır.

Müxtəlif jarqonlar fərqli səbəblərdən, fərqli şəraitlərdə əmələ gəlir. Ən geniş yayılmış üsullardan biri bir peşə qrupunda yeni söz və söz birləşmələrinin yaranması ilə əlaqədardır. Məsələn, tələbələr "qeyri-kafi" deyir, sürücülər öz maşınlarını "çeşka", "mosu", "zap" adlandırırlar.

Yer üzündə ən geniş yayılmış jarqon növlərindən biri kriminal jarqonlardır. Bu jarqonun Rusiyada 150 il qabaqdan yaranan sözləri indi də postsovet məmləkətlərinin hamısında, o cümlədən Azərbaycanda dilimizə uyğunlaşdırılaraq ilkin variantda işlənməkdədir.

Bəzən sözü bir nəfər fikirləşir, başqaları isə onu tez bir zamanda götürür. Bir zamanlar jarqon sayılan sözlər, ifadələr sonradan dilə keçib lüğətlərə də düşür.

Öpüşmək adəti hardan əmələ gəlib?

Biz indi elə bilir ki, öpüş insanın heyranlığını ifadə etmək üçün bir vasitədir. Lakin bundan çox-qox qabaqlar öpüş yalnız dərin hörmət ifadə edirdi.

Bir çox Afrika qəbilələrində yerli camaat, başqalarının keçdiyi torpağı öpür. Keçmiş zamanlarda əllərin, ayaqların öpülməsi hörmət və ehtiram əlaməti sayılırdı. Qədim romalılar görüşkən gözdən, dodaqdan öpməklə öz ehtiramlarını bildirirdilər. Roma imperatorlarından biri əsilzadələrə dodağından, nisbətən aşağı təbəqənin nümayəndələrinə əllərindən, qara camaata isə ayaqlarından öpməyə icazə verirdi!

Çox ola bilər ki, öpüş bir heyranlıq əlaməti kimi öz başlanğıcını lap qədim zamanlardan götürür – analar öz balalarını indi bizim etdiyimiz kimi əzizləməyə başladığı dövrlərdən. Və cəmiyyət də bundan sonra bu jestdən yaşlılar arasında yaxşı münasibətin göstəricisi kimi istifadə etməyə başlayıb.

Əlimizdə olan məlumatlara əsasən, deyə bilirik ki, belə bir ənənə artıq altıncı əsrdə mövcud idi, lakin bu ənənənin çox-qox qədim zamanlardan gəldiyini də güman etmək olar. Öpüşün məhəbbət ifadəsi kimi qəbul olunduğu ilk ölkə Fransa idi. Rəqs etmək dəbə münəndə, hər rəqs nömrəsi mütləq öpüşlə bitirdi.

Bu adət Fransadan tez bir zamanda bütün Avropaya yayıldı. Fransada yayılmış bir çox ənənələrə həvəslə yiyələnən Rusiya bu adəti də götürdü və əsilzadələr arasında öpüş məhəbbət ifadəsi kimi, geniş yayıldı. O zamanlar çarın öpüşü ən ali dövlət mükafatlarından sayılırdı.

Zaman keçdikcə, öpüşmək sevgililər arasındakı münasibətə də keçdi. Toy mərasimlərinin inkişafı ilə öpüş təntənəli mərasimin tərkib hissəsinə çevrildi. Bu gün, öpüşmək heç şübhəsiz məhəbbət və məftunluq göstəricisidir. Lakin dünyanın bir çox yerlərində o hələ də rəsmi tədbirlərin tərkib hissəsi, ehtiram və heyranlıq əlaməti sayılır.

Həftədəki günlərin adı hardan gəlir?

Keçmişdə həftənin günlərinin hərəsinin öz adı yox idi. Bunun səbəbi çox sadə idi. İnsan hələ həftənin özünü də fikirləşməmişdi.

O zamanlar vaxtı yalnız aylara bölürdülər deyər, günlərin sayı çox alınır – onlara ad fikirləşmək çətin idi. Lakin şəhərlərin salınması ilə adamlara alver, bazarlıq üçün xüsusi gün gərək oldu. Bəzən, belə alver günləri ayın hər onuncu gününə; bəzən, hər yeddinci gününə; bəzən də hər beşinci gününə təyin olunurdu. Qədim Babilə hər yeddinci gün bazar günü idi. Həmin gün kimsə işləmir, insanlar bir-biriylə alver, dini ayınların icrası üçün görüşürdülər.

Yəhudilər bu nümunəni götürdülər, ancaq hər yeddinci günü yalnız dini mərasimlər üçün ayırdılar. Beləliklə, həftə yarandı – bazar günləri arasındakı günlərdən ibarət həftə. Yəhudilər bu günlərin hər birinə ad verdilər, sadə desək, bu, bazar ərəfəsindəki son gün olan şənbə günündən sonrakı günlərin sıra adı idi.

Misirlilər həftə sistemini götürəndə, onun günlərinə beş planet, Günəş, Ayın adlarını verdilər. Qədim Romada da misirlilərin həftə günlərinə qoyduğu adlardan istifadə edirdilər: Günəş, Ay, Merkuri, Yupiter, Venera və Saturn günləri.

Ruslarda qarışıq ad formasından istifadə olunur: günlər bazarından sonrakı birinci gündən başlayaraq, beşinci günə kimi sıra nömrəsiylə adlanır, altıncı və yeddinci günlərə isə dini anlam verilərək "subбота" və "voskresenye" deyilir.

Yeri gəlmişkən, biz "gün" deyəndə, günəşin çıxmasıyla batması arasındakı zamanı nəzərdə tuturuq. Qədim Romada gün gecə yarısından gecə yarısına kimi davam edirdi və hazırda bir çox ölkələr məhz bu metoddan istifadə edir.

bir cavab

Niyə insanlar bir dildə danışmır?

Tarixin lap başlanğıcında bəşəriyyət çox mümkün ki, eyni dildə danışır. Amma zaman keçdikcə, bu əsas dil (yaxud dil qrupu) dəyişdi. Tədrisən, adamların sayı artır, qida çatışmazlığı hiss olunurdu. Odur ki, onlar məskunlaşmaq üçün yeni ərazilərin axtarışında qruplar şəklində birləşirdilər.

Təzə yerlərə gəlib çıxaraq oralarda məskunlaşanda, insanlar öz əcdadlarının dilində danışır. Amma zaman keçdikcə, tələffüz dəyişirdi. Bundan başqa bəzi əşyalara fərqli adlar da qoyulurdu.

Köhnə, gərəksiz sözlər təzə yerdə dildən tədrisən çıxırdı. Yeni şəraitə ifadə etmək üçün yeni sözlər tapılırdı. Cümlələrin quruluşu da dəyişirdi... Yaxşı, bəs əgər həmin yerlərə təzə gələn insanlar orada əvvəlcədən yaşayan əhali ilə qarışırdısa, onda necə olurdu? Bu halda iki dil birləşir və hər ikisi dəyişirdi.

Əvvəlcə, təzə gələn insanların dili çox dərinədən fərqlənmişdi, ona "dialekt" deyirdilər. Zaman keçdikcə, sözlərdəki, səslərdəki, qrammatikadakı dəyişikliklərə görə, biz bir zamanlar dialekt sayılanların əsasında yeni dillərin yaranmasının şahidi oluruq.

Rahat olsun deyər, ingilis dilinin tarixini üç əsas dövrə bölür: qədim ingilis (anqlosakson) – 400-1100-cü illər; orta ingilis – 1100-1500-cü illər; müasir ingilis – 1500-cü ildən indiyədək.

Əvvəllər İngiltərədə kelt dilində danışır. Lakin adaları anqlosaksonlar işğal edəndən sonra, ingilis dilində kelt mənşəli sözlər lap az qaldı.

Anqlosakslar müxtəlif dialektlərdə danışır. Normannların gəlişindən sonra dildə skandinav dilinin elementləri də yarandı. Bu dil german dillərinə aiddir, amma ingilis dilinin formalaşmasında onun da rolu olub.

Amma yadda saxlamaq lazımdır ki, bir qrup tərəfindən istifadə olunan jarqon sözləri başqa qruplarda tamam başqa mənalar daşıya bilər. Bəzən şərait yeni sözlərin əmələ gəlməsini sürətləndirir. Məsələn, əhalinin ən müxtəlif təbəqələrinin və ən müxtəlif xalqların nümayəndələrinin daxil olduğu təzə qruplar sonradan dilə keçən yeni jarqon sözlərin əmələ gəlməsinə səbəb olur. Məsələn, orduda: "samovolka", "dəmbel", "naryad" və sairə kimi.

1875-ci ilin günəşli bir iyun səhərində ABŞ sakinləri böyük bir qalmağalın şahidi oldular. Qəzetlər yazırdı ki, biçərə Flora Velman intihara cəhd edib, amma xoşbəxtlikdən, hər şey yaxşı qurtarıb. Məsələ burasındadır ki, Flora məşhur astroloq, professor Uilyam Çeyniyə ondan hamilə olduğunu dedikdə, astroloq onu uşağı saldırmağa məcbur etmək istəyib. Qadın razı olmadıqda isə, onu evdən qovub. Nəticədə, professor rüsvay olub gözədən düşür, Flora Velman isə 1876-cı ilin yanvarında sağlam bir oğlan uşağı dünyaya gətirir. Ona Cek adını verirlər. Bir müddət sonra Flora Con London adlı müharibə əli-linə ərə gedir. Beləliklə, atalığı oğlanı himayəsinə götürüb ona öz soyadını verir.

Con Londonun ilk evlilikdən iki qızı vardı. Böyüyü Eliza Cekin ən yaxın dostu və sirdaşı idi. Cek, demək olar ki, o böyümüşdü. Çünki Flora gecə-gündüz işləyir, gah toyuq ferması açır, gah da xırda alverlə məşğul olurdu. Amma bütün cəhdləri boşa çıxır, bəxti gətirmirdi. Ona görə də, Cek kiçik yaşlarından işləməli olur. Gah qəzet satır, küçə süpürür, gah da qayıqla dəniz ilbizini ovuna çıxırdı. Amma Cek oxumaq istəyirdi, məktəb üçün çox darıxırdı. Bir sandıq kitabı vardı, iş-gücdən vaxt tapan kimi kitab oxuyurdu. Universitetdə daxil təhsil haqqını ödəyə bilmədiyi üçün 3 semestrdən sonra Cek ali məktəbi tərk etməli olmuşdu...

İki qız dostu vardı: Anna Strunski və Meybl Epplqart. Bəlkə də o, Annaya aşiq olardı, əgər Meybl olmasaydı. Meybl qızılı saçlı, incə bir qız idi. Gənclər bir-birilərinə ülv hissələr bəsləyir, gələcək haqqında xəyallar qururdular. Amma qızın anasının bir sərət baxışı bəs edirdi ki, Cek xəyallarından əl çəkib Meyblin onun tayı olmadığını anlasın.

Amma o, ümidlərini itirmir və bir çarə axtarırdı ki, kasıblığın dənizini atsın. Nəhayət, belə bir yol tapılır. Bacısı Elizanın əri evini min dollara girov qoyub qızıl axtarmaq üçün Şimala getməyə hazırlaşır. Yol yoldaşına ehtiyacı vardı. Beləcə, o, Cekə də özü ilə aparır.

Cekin yeznəsi ümidini itirmir, axtarıqlarını davam etdirirdi. Cek isə Dousonu gəzib-dolaşır, özündən nağıllar uydurub danışır, adamları əyləndirirdi. O, hamının sevimlisinə çevrilmişdi. Bəlkə də "qızıl qızdırması" xəstəliyi bir az da uzanacaqdı, amma Cekdə allergiya əmələ gəlir və o, vətənə qayıtmalı olur. Meybl onu təbəssümlə qarşılayır, - "darıxma, hər şey yaxşı olacaq," - deyir.

...Cek camaşırxanada günü 1 dollara paltar ütüləyirdi. Bir gün qəzetlərin birində belə bir elan görünür: "Poçt departamentində işləmək üçün işçi tələb olunur". Digər elan da cəlbədiçi idi: "Bizə min sözdən ibarət hekayə göndərin və 5 dollar qazanın!"

Tezliklə, Cek cəmi 3 saatın içində min sözdən ibarət hekayə yazmağı öyrənir. Amma bu iş stabil deyildi. Bəzən hekayə redaktorların xoşuna gəlmir, ya da qonorar gecikdirilirdi. Ancaq Cek yazıçı olmağı arzulayırdı. Gecə-gündüz kitab oxuyur və bu işdə püxtələşməyə can atırdı.

Günlərin birində məşhur bir Boston qəzeti onun povestini bəyənir və bəri başdan 120 dollar qonorar verir. Meyblin sevincinin həddi-hüdudu yox idi. Onlar, nəhayət, öz arzularını gerçəkləşdirə bilirdilər! Amma yenə maneə vardı. Meyblin anası onlarla yaşamağı arzulayırdı və gələcək kürekəninə gözəl, geniş bir ev istəyirdi. Qayınaqla ilə bir dam altında yaşamaq istəməyən Cek Meyblə dilə tuturdu ki, başqa şəhərə qaçsınlar, evlənilib xoşbəxt yaşasınlar. Amma Meybl anasının sözündən çıxmaq istəmir və Cekin varlanacağı günü gözləyirdi.

Cek artıq məşhurlaşmışdı. Nəşriyyatların onun əsərlərini çap etmək üçün öz aralarında rəqabət aparırdılar. Amma borcları yenə üst-üstə qalaqlanırdı. Bir dəfə o, demişdi ki, əgər borcları olmasaydı, yaqın ki, roman yazsa bilmək qabiliyyətimini itirərdi. Ona görə də, Meybl ilə xoşbəxtlik arzularını hər dəfə "təxirə salınırdı".

Bir hadisə isə birdəfəlik bu arzuların üstündən xətt çəkdi. Belə ki, Meybl qəzetlərin birində Cekin nişanlandığı xəbərini oxuyur. Adaxlı qız da özgəsi deyil, onun ən yaxın rəfiqəsi-ciddi, qaradiməz, darıxdırıcı Bessi idi! O, nişanlısını yaxın günlərdə cəbhədə itirmişdi və Meybl bir neçə dəfə Cekdən xahiş etmişdi ki, qızın eynini açmaq üçün onu özüylə gəzməyə aparsın!

Cek özü də başa düşə bilmirdi ki, bu necə olub. Axı, Bessi onun zövqündə deyildi. Cek bir anlıq hissə qapılaraq ona evlənmək təklif etmişdi. Bessi də inanılmaz soyuqqanlılıqla razılıq vermişdi...

Dostları onları bir-birilərinə yaraşdırmırdılar, amma Cek həyatından razı idi. İki qızları dünyaya gəlmişdi. Yeganə "qüsür" Bessinin "məşhur yazıçı arvadı" statusuna uyğun gəlməməsi idi. O, Cekin aldığı dəbli libasları geyinməkdən boyun qaçırır, öz ciddi geyimlərindən vaz keçmirdi. Bir dəfə Cek onunla bu barədə danışmağa cəhd edəndə, qadın demişdi: "Cek, bu gün mənim bir dəqiqə də vaxtım yoxdur. Qızların qayğısına qalandan sonra sənin əsərlərinin korrekturası ilə məşğul olmalı və nəşriyyatlarla danışıqlar aparmalıyam".

Cek bu sözlərdən təsirlənib demişdi: "Eybi yox, əzizim, qoy uşaqlar böyüsün, hər şey yoluna düşəcək". Amma bu xoşbəxtlikləri çox sürmədi. Evliliklərinin 4-cü ilində elə bil aydın səmada şimşək çaxdı. Günlərin birində Cek sakitcə: "Bessi, mən səni tərk edirəm", - deyib evdən getdi. Bessi əbəs yerə səbəbini soruşmağa cəhd edirdi, çünki bunu Cek özü də bilmirdi.

...1904-cü il idi. Yaponiya və Rusiya arasında müharibə gedirdi. Qəzetlərdən biri Cek Londona böyük qonorar müqabilində Yaponiyada hərbi müxbir olmağı təklif edirdi. Cəbhə həyatı üçün Cekin burnunun ucu göynəyirdi. O, təklifi qəbul edib Yaponiyaya yola düşür.

Amma vəziyyət heç də onun gözlədiyi kimi olmur. Yaponiya hökuməti istəmədi ki, cənəbi media onların işinə burnunu soxsun.

Ona görə, müxtəlif ölkələrdən gələn jurnalist və müxbirlər, mədəni şəkildə "əsir götürülmüşdülər". Yaponlar onlara ziyafətlər verir, ekskursiyalara aparır, teatr tamaşalarına dəvət edirdilər. Cek işi belə görüb məsələyə bu şəkildə müdaxilə edir: gizlicə qatarla Naqasakiyə gedir, sonra sualtı qayıqla Sarı dənizi keçir. Koreya şəhəri Çemulpoda isə Yaponiya ordusunun cəbhəyə gedən alayına qoşulur.

Cek London bir neçə həftə ərzində Amerikaya unikal reportajlar göndərir. Yaponiyada ziyafətlərdə vaxt keçirən jurnalistlər qəzet redaktorlarının qəzəbinə tuş gəlirdilər: "Necə olur ki, Cek London cəbhədən xəbər göndərə bilir, amma siz yox?" Məsələdən xəbər tutan müxbirlər Cekə əl verirlər. Cek tutulub Yaponiya həbsxanasına salınır. Yalnız Amerika prezidentinin müdaxiləsindən sonra Cek London azad edilib Kaliforniyaya göndərilir.

1907-ci ildə yazıçı dünya səyahətinə çıxmağı qərara alır. Qəzetlər hay-küy qaldırır onu bu səfərdən çəkilməyə çalışırdılar: "45 futluq yelkənli gəmidə dünya səyahəti? Bu ki, intihar etməyə bərabərdir".

Cek London bütün bu deyilənlərə ancaq gülürdü. Amma Sakit okeana çıxanda o, nə etdiyinin fərqinə vardı. Bahalı mühərrik xarab olmuşdu, ekipaj isə naşılardan ibarət idi! Elə ilk limandaca London gəmi heyətini dəyişir və səyahət əvvəlki axarında davam edir. Onun planına əsasən, səyahət 9 il sürməliydi, amma 2 ildən sonra Cek xəstələnib Amerikaya qayıtmalı oldu.

Cek London:

Qızıl axtarmaqdan yazıçılığa gedən yol

Bir neçə ildən sonra isə Cek London artıq yeni layihə haqqında düşünürdü. O, gözəl bir ranço almışdı və elə buradaca dəbdəbəli bir ev inşa etməyi planlaşdırırdı. Elə bir ev ki, "hətta imperator Yustinianın dillərdə gəzən sarayı belə, onun yanında sönük görünsün". Bu arada ikinci arvadı Çarmian hamilə olduğunu bildirir. Cekin sevincinin həddi-hüdudu yox idi, o əmin idi ki, onun varisi- oğlu dünyaya gələcək, bu mülk isə "Londonlar nəslinin isti yuvasına çevriləcək!"

Ev inşa edilir. Amma oraya köçməkləri gün qəfil hadisə baş verir, malikanə yangından alışıb külə dönür. Çarmian isə oğlan yox, qız uşağı dünyaya gətirir, o da cəmi 38 saat yaşayır...

Cek London mənəvi böhran keçirirdi. O, içkiyə qurşanır. Hər şeyi unutmaq üçün içkiyə aludə olan bir alkoqolik haqqında yazdığı əsər (qəhrəmanı da, onun kimi, nikahdankənar doğulmuşdu) cəmiyyətdə əks-səda yaradır. O, göz görə-görə yaşanırdı. Həyata baxışı da dəyişmişdi. Düşünürdü ki, hamı ona pul kisəsi kimi baxır və artıq o, heç kimə lazım deyil. Yazıçı tərk etdiyi qızlarıyla münasibətləri qaydaya salmağa çalışır. Bu vaxt ərzində London onlara pul göndərirdi, ancaq həyatlarıyla, demək olar ki, maraqlanmırdı. O, qızlarını rançoda onunla birlikdə yaşamağa dəvət edir və deyirdi ki, vəsiyyətnaməni onların xeyrinə dəyişəcək. Amma qızları həyatlarından məmnun olduqlarını bildirir və xahiş edirdilər ki, ataları onları bir də narahat etməsin.

Bütün bunların şahidi olan Çarmianada Cekə qarşı nifrət əmələ gəlirdi, beləcə, ər-arvad bir-birilərinə gizli ədavət bəsləyirdilər. Cek London sürətlə müflisləşirdi. Həyatı macəralarla keçən yazıçıda böyrək xəstəliyi əmələ gəlmişdi, kəskin ağrıları ona rahatlıq vermirdi. Hər şeyini itirən yazıçının yanında ancaq bacısı Eliza var idi.

1916-cı il, 22 noyabr. Ertəsi gün Cek London Çikaqoya getməliydi. Bacı-qardaş gecə yarıya kimi söhbət edirdi. Səhər tezdən Eliza onu yerdə, huşuz vəziyyətdə tapır. Yanında iki boş morfi və atropin qutuları var idi. Böyrək ağrılarını sakitləşdirmək üçün həkimlər ona kiçik dozada morfi yazmışdılar. Amma bir məsələ bu günə kimi də qaralıq qalıb: görəsən, yazıçı morfini ağrıksız kimi qəbul etmişdi, yoxsa bilərəkdən ölümü seçmişdi?

Dünya hüzn-kədəre qorq olmuşdu. Onu hamı sevirdi. Tənqidçilər yazırdı ki, onu oxuyanda sanki geniş bir dünyaya çıxırsan və təmiz havanı ciyərlərinə çəkirsən... Cek Londonun hekayələrindəki dünyaduyumu insanları heyrləndirirdi. O deyirdi ki, insanın ən həqiqi mahiyyəti mövcud olmaq yox, yaşamaqdır. O, dostluq, qardaşlıq, mübarizə kimi anlayışlara yeni yüksək mənalar gətirdi. O, sübut etməyə çalışırdı ki, ən ağır situasiyada belə, insan köməksiz deyil. O deyirdi ki, insan öz fiziki mövcudluğu üçün hər an narahat olmalıdır. Və bu zaman onun yalnız əzələlərə, güc və məntiqə yox, həm də dostluğa və qardaşlığa ehtiyacı var...

...Hətta Avropa qəzetləri də həmin gün dünyasını dəyişmiş Avstriya prezidentindən çox, Cek Londonun ölümündən yazırdı. "Bəsdir güldünüz, Cek London ölüb!" Qəzetlərdə belə başlıqlara da rast gəlmək olurdu...

XX əsr rus kino və teatrının tanınmış simalarından biri Alisa Freyndlix 80-dən çox ekran əsərində tamamilə fərqli obrazlarda çıxış etsə də, Sovet tamaşaçıları onu daha çox Lyudmila Prokofyevna kimi xatırlayırlar və sevir. "İşdə məhəbbət macərəsi" filminin zəhmli və bir o qədər də sevimli Kaluqinası ötən il 80 illik yubileyini qeyd edib. "Mənim üçün teatr uşaqlığımın davamıdır" deyən Freyndlix bu gün də Tovstonogov adına Dram Teatrının aparıcı aktrisalardan biri kimi çıxış edir, hər mövsüm ən azı bir premjera ilə piterli teatrsevərlərin qarşısına çıxır. Güclü Freyndlix yalnız Svetayevanın şeirlərini oxuyan zaman səsindeki kədərli gəzəni bilmir.

Alman qanı

Gələcək aktrisanın anası Kseniya Fyodorovna Pskovda yaşayıb, bədii öz-fəaliyyətlə məşğul olub. Gənc Kseniya Leninqrada köçüb, dram dərəcəsi alıb, alman əsilli aktyor Bruno Freyndlixlə tanış olub. Tezliklə, gənclər ailə qurmaq qərarına gəliblər.

1934-cü ilin qarlı dekabr günündə Freyndlixlərin Saray meydanındakı mənzilində Alisa dünyaya gəlib. Aktrisanın sözlərinə görə, anası ona Nataşa adını qoymaq istəsə də, atası və nənəsinin təkidilə razılıq etməyib. Onun dünyaya gəldiyi, yaşadığı evin pəncərəsi birbaşa "Tunc atlı" heykəlinə açılıb. Alisanın uşaqlıq illəri ölkənin mədəniyyət paytaxtında və onun mərkəzi küçələrində keçib. Buna görə də aktrisa şəhərin gözəlliyinin sehnə elə uşaqlıq dövrünü deyib.

Leninqrad Teatr Texnikumunu bitirən Bruno Freyndlix 1931-ci ildən teatr səhnəsində çıxış edib. Xanım Freyndlix isə qızları Alisa dünyaya gəldikdən sonra teatrdan uzaqlaşdı. Alisanın aktyor istedadı özünü çox erkən yaşda biruzə verib. O, hələ üç yaşında xalası və həyat yoldaşının təhvil verdiyi diplom tamaşasında opera səhnəsinə çıxıb. Bu hadisədən bir müddət sonra Alisa operadan parçalar ifa etməyə və anasının paltarları ilə "teatr" oynamağa başlayıb.

"Evimizi bütünlüklə əhatə edən teatr mühiti, incəsənət ab-havası mənə peşə seçimi etmək imkanı vermirdi. Özümü tanıyandan, səhnədə və səhnədən kənarında teatr oynamışam. Bir az böyüyəndən sonra da uşaqlıq oyunlarını dram dərəcəsi ilə oynadı", - müsahibələrinin birində Freyndlix belə deyirdi.

Müharibə və itkilər

İkinci Dünya Müharibəsi ərəfəsində Alisanın valideynləri boşanmaq qərarına gəlir. Atası truppa ilə birlikdə Daşkəndə qastrola yollanır, balaca Alisa isə anasının və nənəsinin himayəsində qalır. Bəlkə elə bu ayrılıq Freyndlix ailəsinin repressiyadan xilas edə bilib, amma itkilər kifayət qədər çox olub. Alisanın əmisi və həyat yoldaşı həbs olunub, daha sonra güllələniblər. Əks-kəşfiyyata işləməkdə günahlandırılan və tutulan bibisinin sonrakı taleyi barədə heç nə məlum deyil.

Müharibə boyu Alisa anası ilə Leninqrad mühasirəsində qalıb. Müharibə dəhşətlərini öz gözü ilə görən aktrisa indiyə qədər qabında bir qaşığı da yemək saxlamadan hamısını yeyir. Evakuasiyadan sonra atası yenidən onların yanına qayıdıb.

Atası ilə gizli görüşməyə məcbur olan Alisa peşə seçimi barədə qərarını məhz bu görüşlər zamanı qətiləşdirib: "Atam heç vaxt məni birbaşa bu peşəyə yönləndirməyib, ancaq onun teatra olan cəngavər münasibəti, fədakarlığı mənə güclü təsir göstərmiş".

Məktəbi bitirən kimi Alisa sənədlərini Nikolay Ostrovski adına Leninqrad Teatr İnstitutuna verib və qəbul olunub. Üstəlik müəllimi Mariya Aleksandrovna Sokolovanın da sevimlisi olub. Kinodakı ilk rolunu 1955-ci ildə, hələ tələbə olarkən ifa edib. "Natamam povest" və "İstedad və pərəstişkarlar" filmindəki obrazları o qədər nəzərəçarpan olmasa da, burada Alisa öz sevgisini tapıb. Tezliklə, o, öz kurs yoldaşı Vladimir Karyasovla əvvəlki qədər tanış oldu. Ancaq cütlüyün münasibətləri o qədər də uzun sürməyib, institutu bitirən kimi Alisa və Vladimir boşanmaq qərarına gəliblər.

"İşdə məhəbbət macərəsi"

1971-ci il aktrisanın həyatında olduqca faciəvi hadisəyə yadda qalıb. Anası Kseniya Fyodorovna üç yaşlı nəvəsi Varvaranın gözü qarşısında ölüb, məşqdən sonra evə qayıdan Alisa yalnız gecəyarısı bundan xəbər tutub. Uzun müddət teatrdan və kinodan uzaqlaşan aktrisa 1974-cü ildə dahi Tarkovski ilə tanış olub. "Varşava melodiyası" tamaşasını izləyən və onun istedadına heyran qalan rejissor və Freyndlixin ilk işbirliyi bir qədər sonra, "Stalker" filminin çəkilişləri zamanı baş verib.

Aktrisanın Eldar Ryazanovla işbirliyi ilk cəhddə baş tutmayıb. Anlaşılmazlıq ucbatından "Qərbbə təsadüf və ya həmişə təmizlikdə" komediyasında baş rolunu Barbara Brilskaya ifa edib. Kinoda

vetski ekran" jurnalı Prokofyeva roluna görə Alisanı ilin aktrisası seçib, filmin yaradıcı heyəti dövlət mükafatına layiq görüldü. Filmdə Freyndlix tək aktrisalıq məharətini yox, həm də səs imkanlarını nümayiş etdirib. Aktrisanın ifasında səslənən hər iki mahnı - "Təbiətdə pis hava yoxdur" və "Ruhum rahatlıq tapmır" tezliklə, əsl hitə çevrilib.

Üç ər və tənhalıq

Komissarjevski Teatrı Alisanın ilk səhnə meydanı olub. Daha sonra aktrisa "Lensovet" Teatrına işləməyə gedib. Teatrın bədii rəhbəri İqor Vladimirovla çoxdan tanış olan aktrisa rejissorun yaradıcılıq əməkdaşlığı sevgi münasibətlərinə keçib. Tezliklə, evlənen cütlüyün bu nikahdan Varvara adlı qızı dünyaya gəlib.

80-ci illərin əvvəllərində artıq çox tanınmış kino aktrisa həyat yoldaşı İqor Vladimirovdan ayrılmaq qərarına gəlib. Aktrisa çalışdığı, həyat yoldaşının bədii rəhbər olduğu teatrın gənc aktyoru Yuri Solovyovla eşq yaşayıb. Freyndlix bu ayrılığı ağır keçirsə də, onların işbirliyi hələ altı il də davam edib. 1983-cü ildə aktrisa Tovstoqonovun təklifini qəbul edib və "Lensovet" Teatrından ayrılıb: "İqorla boşananda ayrılığımızın sənətimizə təsir göstərməyəcəyi barədə razılığa gəlmişdik. Nə qədər çalışsaq da şəxsi münasibətləri səhnəyə gətirmək mümkün olmadı. Buna görə də mən doğma teatrdan getməli oldum".

Alisadan 15 yaş gənc Yuri Solovyovun heç bir təhsili yox idi, o, teatra təsadüfən düşmüşdü. Amma aktrisa həmişə onun böyük istedad sahibi olduğunu deyib. 1990-cı ilin ortalarında cütlük ayrılmaq qərarına gəlib. "Ayrılmamızın səbəbi, mənim işlərimin həmişə öz qaydasında getməsi, onunun isə heç vaxt öz qaydasında olmaması idi".

Alisa şəxsi həyatını sənətə qurban verən aktrisalarındandır. "Şəxsi həyatımda təəssüf ki, xoşbəxt olmamışam. Amma demək olmaz ki, bədbəxtəm, o qədər xoş anlar yaşamışam ki. Mənim çox istedadlı, maraqlı ərlərim olub, ancaq bununla belə həmişə tənha olmuşam. Kişilər azad və onlardan asılı olmayan qadınları sevmir" - aktrisa etiraf edib. Üç uğursuz ailə həyatından sonra ahıl yaşında tək yaşayan aktrisa indi daha özünü tənha hiss etmir. Sevimli nəvələri həmişə yanındadır.

Leyla ƏLİYEVA

Zəhmli və sevimli

İkinci dəfə ailə həyatı quran Bruno Freyndlix bu nikahdan olan qızını Alisa ilə tanış edib və bacılar dostlaşdılar. Ancaq müharibədə ciddi maddi və mənəvi zərər alan ata Freyndlix səhhəti ucbatından Peterburqdan gedib. Şəhərin növbəti bombalanması zamanı Alisanın anası ağır yaralanıb. Bir müddət uşaqlıq qalmağa məcbur olan aktrisa nənəsinin köməkliyi ilə evlərinə qayıdıb.

Qərar verildi

Teatrdan uzaqlaşan Kseniya Fyodorovna müharibədən sonra da teatra qayıtmayıb, bankda mühasib işləyib. Alisa və anası üç il boyunca Tallində yaşamağa və müharibə dəhşətlərini unutmağa çalışdılar.

"ALİSA

"FREYNDLİX"

Aydın

N 28(37) 24.07.2015

"Harri Potter" in aktrisası vəhşi olacaq

Məşhur aktrisa Emma Uotson yeni filmə çəkilir. "Harri Potter" filmi ilə bütün dünyada məşhurluq qazanan aktrisa Uotson "Gözəl və vəhşi" adlanacaq filmə baş rola çəkiləcək.

Qeyd edək ki, 25 yaşlı aktrisanın çəkiləcəyi film izləyicilərə 2017-ci ildə təqdim olunacaq.

Obamanın sevimli yazıçısı vəfat etdi

Əsərləri dünya dillərinə tərcümə olunan məşhur amerikalı yazıçı Edqar Lorens 84 yaşında vəfat edib. O, uzun müddət idi ki, ağ ciyər xərçəngindən əziyyət çəkirdi. On roman və bir çox hekayə kitabının müəllifi olan yazıçının ölüm xəbərindən sonra ABŞ prezidenti Barak Obama "Tvitter"də belə bir qeyd edib: "Onun kitabları mənə çox şey öyrətdi. Lorens üçün darıxacağıq".

1931-ci il yanvarın 6-da dünyaya gələn Edqar Lorens "Danielin kitabı", "Mart" kimi sevilən əsərləri ilə tanınıb.

"Xaç atası"nın ulduzu öldü ...

Hollivud "smaylik"lər haqda film çəkəcək

Hollivud film şirkəti "Sony Pictures" qəhrəmanları "smaylik"lər olan tammetrəjli cizgi filminin çəkilişinə başlayıb. Bu barədə Kaliforniya KİV-ləri məlumat verib.

Cizgi filmi ni çəkmək üçün Hollivudun 3 nəhəng film şirkəti - "Warner Bros.", "Paramount Pictures" və "Sony Pictures" mübarizə aparıb. Nəticədə "Sony Pictures" qalib gəlib.

Layihənin rejissoru 43 yaşlı amerikalı Entoni Leondis, ssenari müəllifi isə Erik Ziqel olacaq.

Türkiyə mətbuatı xəbər verir ki, Kiprə pərəstişkarları ilə görüşmək üçün gedən tanınmış müğənni Sərdar Ortaç, qonaq olduğu otelin qumarxanasında yarım saata 10 min türk lirəsi uduzub.

Sərdar Ortaçın adı tez-tez qumar oyunlarında hallanır. O, hələ ötən ay qumarda 30 min türk lirəsi uduzduğuna görə gündəmə gəlmişdi.

Müğənni bir müddət əvvəl "20 il qumar oynadım və 50 milyon dollar itirdim. Artıq tövbə etmişəm, oynamayacağam", - demişdi.

Xaç atası" filmindəki Mo Qrin rolu ilə məşhur olan amerikalı aktyor Aleks Rokko 79 yaşında dünyasını dəyişib.

"The Hollywood Reporter" məlumat verib ki, o, Los Angelesdəki evində xərçəng xəstəliyindən vəfat edib.

Mo Qrin obrazı Korleone ailəsinin köhnə şərikisi və Las Vegasda kazino və otellərin sahibi kimi tanınır. Bu rol Aleks Rokkonun karyerasında ən mühüm yer tutub.

Bundan başqa, aktyor "Simpsonlar" multiseriyasında ikinci dərəcəli qəhrəmanlardan birini səsləndirib.

***

Hollivud ulduzu Demi Murun evinin hovuzunda kişi meyiti tapılıb.

Ölən şəxsin adı mediaya açıqlanmır. Onun 21 yaşında olduğu bildirilib. Bazar günü aktrisanın evində parti təşkil olunub. Mur isə özünün və övladlarının həmin saatlarda evdə olmadığını, mərasimin köməkçisi tərəfindən keçirildiyini iddia edib.

Gecədə olan insanların dediyinə görə, dünyasını dəyişən şəxs yuxulu halda hovuzda yıxılıb. Kənardakılar isə onu görməyib. Polis ölən şəxsin narkotik maddə və spirtli içki qəbul edib-etmədiyini araşdırır.

Demi Murun qonşuları polisə ifadəsində aktrisanın və övladlarının hər gecə parti keçirdiyini iddia edib.

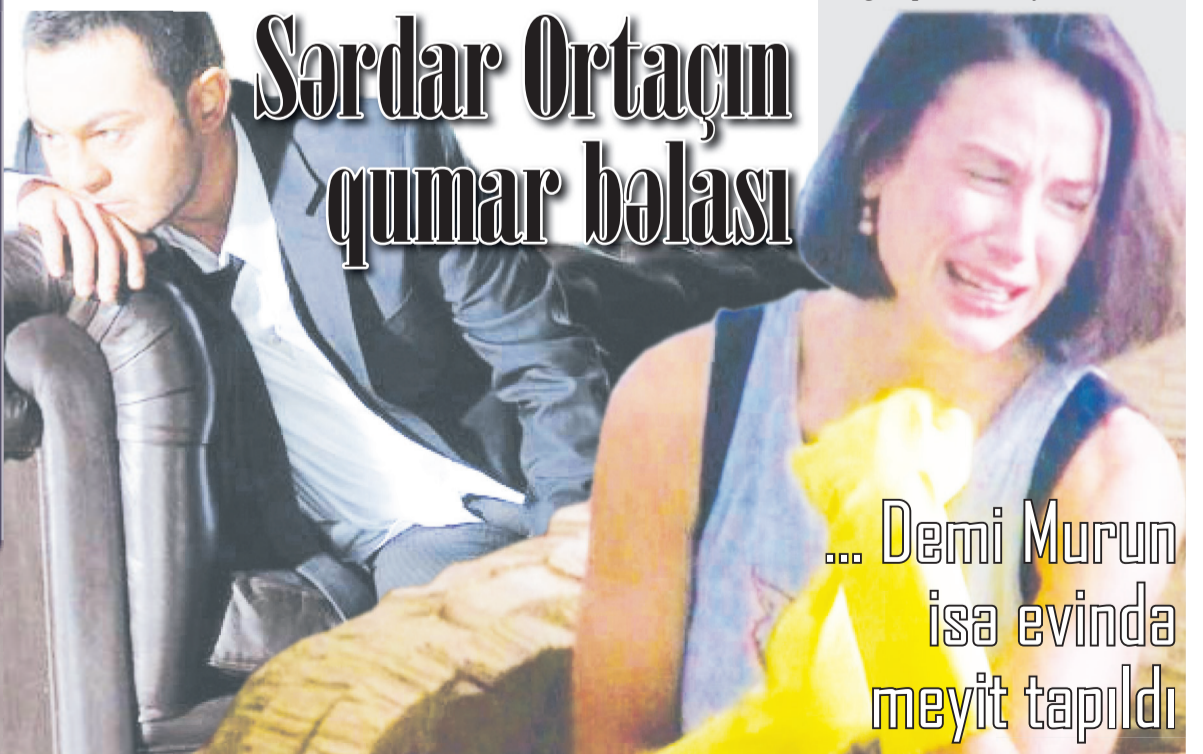
Oxucuların nəzərinə

Tərcümə Mərkəzinin nəşr etdiyi (Xuan Rulfo - "Pedro Paramo", Matilda Urrutia - "Pablo Nerudayla yaşanan ömür", "Latın Amerikasının romanı", "Xilas yolunun yolçuları", "Bəşəri poeziya", Ernest Heminqey - "Qadınsız kişilər", Akutaqava Rünoske - "Tanrıların istehzası", Jasmina Mixayloviç - "Xəzər dənizinin sahillərində", "Serbcə-Azərbaycanca lüğət", "Sözün Aydını", Oljas Süleymenov - "Az-Ya", "Candles (101 verses)" (şeir antologiyası) kitabları şəhərin aşağıdakı kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

- Akadem. Kitab mağazası
- Kitab klubu mağazası
- Akademiya Kitab Mərkəzi
- Kitab.Az mağazası
- (28 may metrosu ətrafındakı kitab mağazaları)

Sərdar Ortaçın qumar bəlası

... Demi Murun isə evində meyit tapıldı